

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. března 2014

Helena Skalská

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce, JUDr. Kateřině Eichlerové, Ph.D., za odborné vedení a podnětné připomínky v průběhu zpracování diplomové práce. Dále děkuji své rodině a přátelům za poskytnutou oporu během celého procesu.

OBSAH

OBSAH.....	3
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	5
ÚVOD.....	6
1 POJEM SLABŠÍ SMLUVNÍ STRANY	8
1.1 Faktická nerovnost jako východisko	8
1.2 Kritéria určení slabší smluvní strany	9
1.3 Právní úprava	11
1.3.1 Vývoj pojmu slabší strany v dosavadní právní úpravě.....	11
1.3.2 Vývoj pojmu slabší strany ve zvláštních právních předpisech či ustanoveních	15
1.3.3 Pojem slabší strany v novém občanském zákoníku	19
1.4 Dílčí shrnutí.....	22
2 OCHRANA SLABŠÍ STRANY DLE § 433 NOZ	23
2.1 Osobní působnost § 433 NOZ.....	24
2.2 Věcná působnost § 433 NOZ	27
2.3 Kogentnost ustanovení § 433 NOZ a důsledky jeho porušení.....	28
2.3.1 Kogentnost ustanovení.....	28
2.3.2 Důsledky odchýlení se od § 433 NOZ?	29
2.4 Dílčí shrnutí.....	34
3 POSTAVENÍ SLABŠÍ STRANY V ADHEZNÍCH SMLOUVÁCH.....	36
3.1 Pojem smluv uzavíraných adhezním způsobem	36
3.2 Problematické doložky v adhezních smlouvách.....	39
3.2.1 Doložka odkazující na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy	39
3.2.2 Doložka čitelná jen se zvláštními obtížemi a doložka pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelná	43
3.2.3 Doložka pro slabší stranu zvláště nevýhodná	45
3.3 Kogentnost ustanovení § 1799 a 1800 NOZ a následky jejich porušení	45
3.4 Adhezní smlouva mezi podnikateli	49
3.4.1 Dispozitivnost § 1799 a 1800 NOZ pro podnikatele.....	49
3.4.2 Doložka zakázaná dle § 1801 NOZ	50
3.5 Dílčí shrnutí.....	52
4 UJEDNÁNÍ ZAKÁZANÁ VE SMLOUVÁCH SE SLABŠÍ STRANOU	54
4.1 Změna promlčecí lhůty v neprospěch slabší strany.....	54

4.2	Vyloučení nebo omezení práva slabší strany na náhradu újmy	57
4.3	Nepřiměřená ujednání	60
4.3.1	Nepřiměřená ujednání ve spotřebitelských smlouvách	60
4.3.2	Nepřiměřená ujednání v adhezních smlouvách	69
4.3.3	Nepřiměřená ujednání dle § 433 NOZ	72
4.4	Dílčí shrnutí	74
	ZÁVĚR	75
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH PRAMENŮ	79
	Literatura	79
	Elektronické zdroje	81
	Legislativní dokumenty; nadnárodní projekty	82
	Judikatura	82
	ABSTRACT	84
	ABSTRAKT	85
	KLÍČOVÁ SLOVA/ KEY WORDS	86

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Adhezní smlouva	Smlouva uzavřená adhezním způsobem
ČR	Česká republika
DCFR	Návrh společného referenčního rámce
Důvodová zpráva	Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. - Listina základních práv a svobod
NOZ; nový občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObchZ; obchodní zákoník	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ; občanský zákoník	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
PECL	Principy evropského smluvního práva
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
Směrnice o nepřiměřených podmínkách; Směrnice 93/13/EHS	Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993
Zákon o cenách	Zákon č. 596/1990 Sb., o cenách
Zákon o platebním styku	Zákon č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku)
Zákon o ochraně hospodářské soutěže	Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže
Zákon o významné tržní síle	Zákon č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití
ZOK	Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech

ÚVOD

Nový občanský zákoník odstraňuje dosavadní problematickou dualitu závazkového práva v českém právním řádu. Sjednocením úpravy pro obchodněprávní vztahy a vztahy občanskoprávní se ale také opouští primární ochrana slabšího, která spočívala v podřízení právních vztahů s takovým subjektem ochranářskému občanskému zákoníku, a to celému či na základě § 262 odst. 4 obchodního zákoníku některým ustanovením.

Nový občanský zákoník klade zásadní důraz na hledisko autonomie vůle, neboť účelem občanského zákoníku má být umožnění svobodného utváření právního postavení jednotlivce, a z toho důvodu má být ponechán co nejširší prostor svobodnému rozhodování, a zákon má do smluvních vztahů vstoupit jen tam, kde dohoda není možná, anebo nedojde-li k ní.

Přestože společnost vnímá pozitivně sjednocení právní úpravy pro podnikatele i nepodnikatele a rozšíření koncepce autonomie vůle, nese tento posun s sebou i jistá úskalí a rizika. Vzhledem k širším možnostem smluvních stran při vyjednávání a kontraktaci, hrozí častější zneužití těchto práv ze strany silnějších subjektů a dalo by se říci „vnucení“ slabším stranám pro ně nepříliš výhodných podmínek. Rozšíření koncepce autonomie vůle je tedy následováno rozsáhlejší ochranou slabší strany.

Cílem této práce je čtenáři představit, jaké limity smluvní svobody zákonodárce stanovil v novém občanském zákoníku při jednání se slabší smluvní stranou, a jaké to může mít pro čtenáře důsledky, ať už bude na straně silnějšího či slabšího. Vzhledem k obsáhlosti tématu jsem se zaměřila na obecná pravidla a instituty, které se nevztahují již ke konkrétním smluvním typům (např. smlouva o dílo, zástavní právo atd.), ale pokusila jsem se nastínit problémy, které mohou vzniknout při uzavírání víceméně jakéhokoli typu smluv, přičemž se práce zabývá zejména ujednáními, která jsou ve smlouvě se slabší smluvní stranou považována za nepřiměřená, a jsou proto zakázána.

Pro pochopení, jakým způsobem nás ovlivní existence slabšího subjektu při kontraktaci, je na začátek nutné rozebrat, kdo takovým subjektem vůbec může být a jak určíme, že je ve slabší pozici. Tak činím v kapitole první této práce. V kapitole druhé pak analyzuji § 433 nového občanského zákoníku jako ustanovení obecné, chránící slabšího před zřejmou nerovnováhou závazku v jeho neprospěch. V kapitole třetí představuji právní úpravu smluv uzavíraných adhezním způsobem, a to proto, že se jedná o způsob kontraktace, u kterého se nejčastěji projeví existence a nevýhoda slabší strany, a protože právě adhezní smlouvy nejčastěji obsahují nepřiměřené doložky.

V poslední kapitole je obsažen rozbor ujednání, která jsou dle nového občanského zákoníku zakázána, jsou-li ujednána v neprospěch slabší strany, tj. ujednání odlišné promlčecí lhůty, vyloučení či omezení práva na náhradu újmy, a v neposlední řadě ujednání, jež jsou vzhledem k existenci slabší strany charakterizována jako nepřiměřená či nevýhodná.

Přestože cílem práce nebyla snaha o rozbor spotřebitelského práva, analýzu zkoumání nepřiměřených ujednání jsem považovala za nezbytnou pro rozbor nepřiměřených ujednání, která se budou zkoumat také v nespotebitelských smlouvách, zejména na základě § 433, 1800 a 1801 NOZ. Dosavadní závazkové právo podnikatele jako možný slabší subjekt nezohledňovalo, a z toho důvodu se judikatura a odborná literatura, zabývala především smlouvami spotřebitelskými. Nový občanský zákoník tedy přináší v chápání slabšího subjektu zásadní změnu, když ochranu poskytuje také podnikatelům.

Závěrem práce se od speciální úpravy pro spotřebitele vracím přes nepřiměřená ujednání v adhezních smlouvách opět k obecnému ustanovení § 433 nového občanského zákoníku a předkládám stručnou komparaci s aplikací úpravy spotřebitelských smluv a smluv adhezních. Závěr je potom souhrnem dílčích závěrů doplněný o stručné úvahy *de lege ferenda*.

1 POJEM SLABŠÍ SMLUVNÍ STRANY

Ze začátku je nezbytné určit, kdo se může nacházet v postavení slabšího ve smluvním vztahu, jaká kritéria k určení slabší smluvní strany použít, a kdy tuto nerovnost mezi smluvními partnery uznává a zohledňuje právní řád.

1.1 Faktická nerovnost jako východisko

Dle čl. 1 LZPS jsou lidé svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Právní řád zde zakládá formální rovnost, současně ale nemůže ignorovat biologickou a sociální nerovnost. S vidinou hledání spravedlnosti se proto stát snaží tuto nerovnost zmírnit a začíná prosazovat faktickou rovnost subjektů proti formální rovnosti, důsledkem čehož se „*do soukromoprávních úprav dostávají prvky, které favorizují určité subjekty v zájmu toho, aby se tím vyrovnaly šance určitých právních vztahů.*“¹

Faktická nerovnost, která se projeví v každém společenském vztahu, včetně toho právního, spočívá v rozdílném množství moci v dispozici stran. Moc lze definovat jako schopnost osoby přizpůsobit chování ostatních k obrazu svému a předejít změně vlastního chování, o kterou nestojí, či jako schopnost prosadit svou vůli i přes odpor ostatních.² V obchodním styku tedy lze moc charakterizovat jako schopnost osoby prosadit si ve smlouvě své podmínky, aniž by tato osoba musela přistoupit na podmínky druhého. Toto je ovšem případ, kdy je moc smluvních stran ve značném nepoměru. Mnohdy je ovšem nepoměr téměř zanedbatelný a takový smluvní vztah se tudíž jeví jako vyrovnaný. Smluvní vztahy mezi rovnými ale zkrátka neexistují, a zvláště pozorovatelný je nepoměr moci v hospodářském styku v rámci tržní ekonomiky.³

---

¹ ZOULÍK, František. Počátky soukromoprávní ochrany spotřebitele v ČR. *Cahiers du CEFRES N° 27, Spotřebitelská legislativa EU a její implementace do práva členského a kandidátského státu (na příkladu Francie a České republiky)*. 2010.

Dostupné na: http://www.cefres.cz/IMG/pdf/zoulik_2001_ochrana_spotrebitele_cr.pdf

² BARNHIZER, Daniel. Inequality of bargaining power. *University of Colorado Law Review*, 2005, s. 156.

³ BARNHIZER op. cit., s. 162.

Z výše uvedeného lze dovodit, že vždy existuje slabší smluvní strana. Otázkou je, podle kterých kritérií určit, která strana je slabší, a v jakém rozsahu je faktická nerovnost již neakceptovatelná, a z toho důvodu regulovaná právem.

1.2 Kritéria určení slabší smluvní strany

Objevují se dvě teorie pro určení slabší smluvní strany.⁴ První spočívá v rozlišování slabší smluvní strany podle charakteristiky subjektů smluvního vztahu. Příkladem může být ochrana nezletilého či osoby s omezenou svéprávností dle § 581 NOZ, kdy právní řád umožňuje namítat neplatnost právního jednání učiněného takovou osobou, pokud k tomuto jednání nebyla způsobilá. Není rozhodující způsob uzavření smlouvy či zda „slabost“ této osoby byla nějakým způsobem zneužita. Určující je pouze její status jako nezletilého či osoby s omezenou svéprávností. Příkladem ochrany slabší strany určené pomocí statusového kritéria v oblasti smluvního závazkového práva je ochrana spotřebitele. Není-li naplněn požadavek, že jedna ze smluvních stran je spotřebitelem a druhá podnikatelem, ochrana dle spotřebitelského práva nepřisluší.

Tento způsob určení smluvní strany je ovšem mnohdy nepřesný, neboť se určí slabší strana podle jediného kritéria, přičemž takto zjištěný výsledek nemusí odpovídat reálné vyjednávací síle smluvních stran. Tuto metodu lze tedy omezit pouze na situace, kde panuje obecný konsensus ve společnosti o vyjednávací nevýhodě těchto subjektů. Např. u spotřebitelů je zřejmé, že jejich nevýhodou je neprofesionalita na rozdíl od smluvního partnera, menší informovanost o poskytovaných výrobcích a službách, omezenější přístup k právním službám atd.

Také z výše uvedeného důvodu se objevuje v právních úpravách i druhý možný přístup k určení slabší strany, jenž lze označit jako přístup procesní či situační. V tomto případě se neurčuje pouze právní status subjektů závazku, ale hledí se na pozici každého z nich v této konkrétní situaci. Neboť jak tvrdí Bejček: „*Vyjednávací síla partnerů je*

---

⁴ BARNHIZER op. cit., s. 150. Autor zde rozlišuje kritéria pro určení jako „*status-based*“ a „*process-based*“.

vztahová záležitost a liší se případ od případu.“⁵ Při použití této teorie se výhoda jedné či druhé strany určuje převážně podle toho, která z nich má větší možnosti při vyjednávání smlouvy a hájení svých zájmů.

Vyjednávací pozici subjektů lze posuzovat na základě více faktorů, přičemž každá strana může mít dle některých z nich postavení silnější dle jiných slabší. Právní regulace ovšem vyžaduje používat jednoduchá kritéria, aby se „slabost“ či její neexistence dala snadněji dovodit.⁶ Mezi tato kritéria, jež lze považovat za návod k určení slabší strany, lze zařadit např. nemožnost dobře prosadit své zájmy, nemožnost uplatnit se při vyjednávání podmínek smlouvy, povaha zboží nebo služby, nezbytnost uzavřít smlouvu pro některou ze smluvních stran, nedostatek možných alternativ.⁷ Vyjednávací pozici stran může dále ovlivnit hospodářské postavení subjektů, jejich informovanost, možnost zdrojů, intelekt, orientace v oboru, četnost podobných závazků, resp. profesionalita.

Postavení strany, která by se běžně jevila jako silnější, se ale může velmi snadno obrátit, pokud strana jinak považovaná za slabší disponuje něčím, co strana původně silnější opravdu chce či potřebuje. K tomuto obratu ale dojde pouze v případě, že si původně slabší strana uvědomí svou vyjednávací sílu. Subjekt se totiž často dostane do pozice slabší strany také proto, že si neuvědomuje svůj vyjednávací potenciál a je zavražněn zdánlivě silnějším smluvním partnerem.⁸ V takovém případě ale dohodnuté podmínky smlouvy jako výsledek vyjednávání nejsou přesným obrazem vyjednávací pozice smluvních stran.⁹

Faktorů značících nerovnost smluvních partnerů tedy existuje mnoho, a není proto jednoduché, a nejspíš ani žádoucí, vytvořit obecnou definici slabší strany. Skepsi ohledně určení rozhodujícího kritéria pro definici slabší strany neskrývá ani Zoulík, který zkoumá čtyři kritéria, a to: (i) nedostatek svobodné vůle, (ii) rozdíly stran v hospodářském, majetkovém, společenském nebo politicko-mocenském postavení, (iii) profesionalita jedné

---

⁵ BEJČEK, Josef. Úprava tzv. významné tržní síly: přirozený krok k ochraně spotřebitele a slabšího, nebo „papírový tygr“ (a škůdce soutěže a spotřebitele)? *Bulletin advokacie*. 2012, č. 7-8, s. 18.

⁶ BEJČEK, Josef. Některé důsledky zákonného a soudcovského ohledu na „slabou“ a „slabší“ vyjednávací pozici smluvního partnera. *Obchodněprávní revue*. 2011, č. 1, s. 11.

⁷ BARNHIZER op. cit., s. 199.

⁸ BARNHIZER op. cit., s. 233.

⁹ Tamtéž.

ze stran a neprofesionalita druhé a (iv) rozdíl v právních možnostech stran, přičemž dochází k závěru, že ani jedno se nehodí pro obecnou definici slabší strany.¹⁰

Slabší stranu lze tedy vymezit jako smluvní stranu, jež má v rámci smluvního vztahu nějakou nevýhodu, která je dostatečně významná, aby byla s to rozhodujícím způsobem ovlivnit výsledek vyjednávání, přičemž v každém ustanovení zákona upravujícím ochranu slabší strany může být určujícím jiné kritérium či jejich soubor.

Využívání zjednodušených kritérií v právních normách se ovšem může stát problematickým, neboť nerovnost v konkrétní situaci je nahrazována nerovností abstraktní, což může skončit až absurdním výsledkem.¹¹ Zvýhodnění slabší strany tak může vést k diktátu slabšího původně silnějšímu.¹² Se znalostí ochrannářských opatření mnohé slabší strany někdy akceptují také podmínky, které nemají v úmyslu dodržet, neboť vědí, že zákon jim zde poskytne ochranu. Tento postup se ovšem jeví jako zneužití důvěry druhé strany, která uzavírá smlouvu s tím, že má svoje práva dobře zajištěna.¹³

1.3 Právní úprava

1.3.1 Vývoj pojmu slabší strany v dosavadní právní úpravě

V občanském ani obchodním zákoníku se definice slabší strany neobjevovala. Tyto právní kodexy dokonce pojem slabší strany vůbec neužívaly. Obchodní zákoník ale obsahoval ustanovení, která byla judikaturou a odbornou veřejností vykládána jako ustanovení sloužící k ochraně slabší strany – nepodnikatele, jehož smluvní vztah byl podřízen tvrdšímu obchodnímu zákoníku.¹⁴

---

¹⁰ ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší právní strany. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 6, s. 109.

¹¹ BEJČEK 2011 op. cit., s. 11.

¹² Tamtéž.

¹³ BEJČEK 2011 op. cit., s. 13.

¹⁴ Občanský zákoník lze totiž charakterizovat jako ochrannářský, na rozdíl od obchodního zákoníku, jenž je založen na profesionalitě a odbornosti subjektů. Vzhledem k tomu, že obchodnímu zákoníku mohou být podřízeny také právní vztahy se smluvní stranou nepodnikatelem (ať už jde o fakultativní či mandatorní obchody), který odborníkem není a oproti podnikateli jako smluvnímu partnerovi má tedy značnou nevýhodu, je vhodné, aby obchodní zákoník obsahoval ustanovení, které těmto subjektům poskytne ochranu, resp. je podřídil právní úpravě, pod kterou spadají.

Nejčastěji diskutovaným ustanovením v souvislosti s ochranou slabšího při uzavírání smluv v obchodním styku pak byl § 262 odst. 4 ObchZ, který stanovil, že ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních právních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná ustanovení směřující k ochraně spotřebitele namísto právní úpravy v zákoníku obchodním je třeba použít vždy, je-li to ve prospěch smluvní strany, která není podnikatelem. Smluvní strana, která není podnikatelem, nese odpovědnost za porušení povinnosti z těchto vztahů podle občanského zákoníku. Ustanovení § 262 odst. 4 ObchZ se oproti odstavci prvnímu téhož ustanovení vztahovalo nejen na fakultativní obchody (tj. podřízené obchodnímu zákoníku dohodou), jako tomu bylo v případě odstavce prvního¹⁵, ale také na vztahy podle § 261 odst. 2 ObchZ, tedy na relativní obchody (tj. mezi podnikateli a státem či samosprávnou územní jednotkou, jestliže se týkají zabezpečování veřejných potřeb) a absolutní obchody (tj. vztahy dle § 261 odst. 3 ObchZ, je-li alespoň jednou stranou nepodnikatel).

Nejvíce kontroverzním se jevila aplikace § 262 odst. 4 ObchZ na stát, samosprávnou územní jednotku či na státní organizaci, jež není podnikatelem, týkají-li se uzavírané smlouvy zabezpečování veřejných potřeb, neboť tyto subjekty obvykle nevystupují v hospodářském styku jako slabší strany. Nejvyšší soud ČR se spokojil s jazykovým výkladem předmětného ustanovení a zařadil např. státní nemocnici (státní příspěvkovou organizaci) pod pojem nepodnikatele a rozhodl, že odpovědnost nemocnice za prodlení s plněním peněžitého závazku se řídí občanským zákoníkem na základě aplikace § 262 odst. 4 ObchZ.¹⁶

K tomuto výkladu pojmu „nepodnikatel“ nezaujala odborná veřejnost a Nejvyšší soud ČR jednotný přístup. Např. Bejček se k této interpretaci Nejvyššího soudu ČR stavěl velmi kriticky. Dle jeho názoru je ochrana těchto subjektů nesmyslná, neboť v § 261 odst. 2 ObchZ jsou postaveny naroveň podnikatelům a nejsou znevýhodněny jako spotřebitelé,

---

¹⁵ V § 262 odst. 1 ObchZ zákonodárce poskytuje ochranu smluvní straně – nepodnikateli, pokud smluvní strany podřídily právní vztah mezi nimi obchodnímu zákoníku. Směřuje-li tato dohoda o podřízení obchodnímu zákoníku ke zhoršení postavení subjektu, který není podnikatelem, je neplatná.

¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.10.2008, sp. zn. 32 Odo 873/2006.

neboť jde o korporace mocensky, personálně, finančně, informačně i jinak relativně dobře vybavené, nezdá se mu tedy racionální, aby požívaly výhod slabého spotřebitele.¹⁷

Soudce Nejvyššího soudu ČR Z. Des ale zdůrazňoval, že ustanovení míří na ochranu nepodnikatelů, nikoliv jen spotřebitelů, a že příspěvkové organizace či obce nemusí být vždy v postavení silného subjektu. Posuzovat, kdo je silnějším či slabším subjektem by bylo dle jeho názoru velmi obtížné, a z toho důvodu soud rozhodl, že ochranu poskytne nepodnikatelům bez rozdílu.¹⁸

Silnější diskuzi interpretace tohoto ustanovení vzbudila novela občanského zákoníku a zákona o ochraně spotřebitele zákonem č. 155/2010 Sb., která sjednocuje obsah pojmu spotřebitele s evropským právem, které vztahuje ochranu spotřebitele jen na fyzickou osobu.¹⁹ Ochrana dle spotřebitelského práva tedy byla odepřena nepodnikajícím právnickým osobám. S ohledem na tento vývojový trend se jevílo nelogické prosazovat výklad, že ochrana dle § 262 odst. 4 ObchZ se vztahuje i na právnické osoby, neboť to lze považovat za čistě formalistní a hodnotově nekonzistentní jazykovou interpretaci.²⁰

Souhlasím se soudcem Desem, že určováním, kdo je silnější či slabší subjekt by se soudy mohly dostat na velmi tenký led, zvláště pak v případě, kdy zákonodárce soudům nenabídne v liteře zákona žádná kritéria, která by měly brát v úvahu při takovém rozhodování, ale navíc ve znění zákona ani výslovně neumožní toto určení provést. Určování slabosti strany ad hoc, bez jakýchkoliv kritérií by opravdu mohlo narušit právní jistotu a očekávání subjektů. Nejvyšší soud ČR si ale vybral tu nejsnadnější cestu, tj. jazykový výklad zákona a dále se problémem příliš nezabýval.

Argument právní jistoty a legitimního očekávání ale dle mého názoru mohl obstát pro nepodnikající právnické osoby, např. nadace či občanská sdružení, nikoliv pro stát, samosprávné územní jednotky či státní příspěvkové organizace. Závazkové vztahy, ve kterých vystupují nepodnikající právnické osoby, nebyly bez dalšího podřízeny

---

¹⁷ BEJČEK 2011 op. cit., s. 15.

¹⁸ Reakce soudce Nejvyššího soudu ČR JUDr. Zdeňka Dese ke stanovisku JUDr. Kateřiny Eichlerové, Ph.D. k rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.10.2008, sp. zn. 32 Odo 873/2006, zveřejněnému v Právních rozhledech 24/2009, s. 21aa, dostupné v Beck-online.

¹⁹ Srov. např. čl. 2 písm. b) Směrnice 93/13/EHS, o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

²⁰ BEJČEK 2011 op. cit., s. 16.

obchodnímu zákoníku. Pokud se nejedná o absolutní obchody, podřízení vztahu obchodnímu zákoníku je možné jen na základě dohody smluvních stran.

Jinak tomu bylo ovšem u státu a samosprávných územních jednotek, které zákonodárce v § 261 odst. 2 ObchZ stavěl naroveň podnikatelům a veškeré smlouvy, které tyto osoby uzavíraly s podnikateli a které se týkaly zabezpečování veřejných potřeb, se řídily obchodním zákoníkem.²¹ Pro stát, obce a kraje by tedy rozhodně nemělo být překvapivé, budou-li soudy naplňovat nejen slovo zákona, ale také jeho účel, kterým je ochrana slabšího, a odepřou-li těmto subjektům ochranu dle § 262 odst. 4 ObchZ, kterou by nadále požívali spotřebitelé a nepodnikající právnické osoby.

Soudy by tedy měly přehodnotit dosavadní interpretaci § 262 odst. 4 ObchZ, co se týče státu a samosprávných územních jednotek z pohledu nálezu Ústavního soudu, ve kterém Ústavní soud vyjádřil, že je neudržitelné aplikovat právo na základě pouhého jazykového výkladu. Ten má být pouze prvním prostředkem pro seznámení se s obsahem právní normy. Formalistická aplikace bez pochopení smyslu a účelu právní normy přitom může vést k absurditě, a soud tudíž není vázán doslovným zněním zákona a vyžaduje-li to účel zákona, smí a musí se od něj odchýlit.²² Na základě výše uvedeného soudy měly dojít dle mého názoru k závěru, že ochrana poskytovaná ustanovením § 262 odst. 4 ObchZ nepřísluší státu a samosprávným územním jednotkám, neboť účelem tohoto ustanovení byla ochrana slabšího, přičemž tyto subjekty postavení slabšího většinou nezastávají, a že je proto iracionální opět na striktní jazykové interpretaci, kterou Nejvyšší soud ČR zaujal, neboť nyní mohou vznikat absurdní situace jako ochrana státu před drobným živnostníkem jako podnikatelem.

Nedomnívám se ovšem, že tyto subjekty, stejně jako jiné nepodnikající právnické osoby, požívaly stejné ochrany jako spotřebitel. Aplikace předmětného ustanovení se dle mého liší v případě spotřebitele a jiného nepodnikatele. V případě spotřebitele, fyzické

---

²¹ Vedle výše uvedeného mají také např. orgány obce dle § 38 zákona o obcích povinnost jednat s náležitou péčí, majetek obce využívat účelně, hospodárně a v souladu se zájmy obce a pečovat o zachování a rozvoj jejího majetku, podobně jako statutární orgány obchodní společností mají povinnost jednat s péčí řádného hospodáře. Pokud tedy není obec pro určitou transakci personálně dobře vybavena, je povinna využít služeb profesionálů, jež bude financovat z rozpočtu obce.

²² Nález Ústavního soudu ze dne 1.2.2013, sp. zn. IV.ÚS 2427/12.

osoby,²³ se užijí ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních právních předpisů směřujících k ochraně spotřebitele, neboť tyto předpisy by se na něj vztahovaly, pokud by nebyl právní vztah podřízen obchodnímu zákoníku (dohodou nebo jedná-li se o absolutní obchod). Na druhou stranu nespátřuji racionální aplikaci čistě spotřebitelského práva, které je určeno pro ochranu fyzických osob, na nepodnikající právnické osoby. Tyto předpisy by se na tyto subjekty nevztahovaly ani v případě, že by smluvní vztah nebyl podřízen obchodnímu zákoníku.²⁴ Tyto subjekty tedy požívaly ochranu občanského zákoníku, popř. zvláštních předpisů, pokud jejich osobní působnost nebyla omezena na spotřebitele - fyzickou osobu.

1.3.2 Vývoj pojmu slabší strany ve zvláštních právních předpisech či ustanoveních

Následující kapitola se zabývá ochranou slabší strany dle zvláštních právních předpisů nebo zvláštních ustanovení civilních kodexů.

V první podkapitole bude pozornost zaměřena na spotřebitele, neboť právě ochrana spotřebitele je základem pro rozšiřující se ochranu slabšího v moderních právních řádech, a v rámci závazkového práva u něj spatřujeme nejvíce odchylek. Tato práce se ale nepokouší o rozbor spotřebitelského práva. Jde pouze o stručné nastínění toho, kdo spadá pod pojem „spotřebitel“ a nástin vývoje tohoto pojmu v českém právu. Druhá kapitola se zabývá podnikatelem jako slabší stranou z pohledu zákona o ochraně hospodářské soutěže a zákona o významné tržní síle.²⁵

1.3.2.1 Spotřebitel

Ochrana slabší strany je nejvíce znatelná na vývoji spotřebitelského práva v oblasti jak veřejnoprávní, tak také soukromoprávní. Ochrana spotřebitele se do českého práva

---

²³ Původně občanský zákoník zahrnoval pod pojem spotřebitele osoby fyzické i právnické. Po novele občanského zákoníku zákonem č. 155/2010 Sb. došlo k posunu chápání pojmu spotřebitele, kterým byla posléze pouze fyzická osoba.

²⁴ Bylo by absurdní poskytnout tedy nepodnikajícím právnickým osobám, ochranu většího rozsahu, než kterou by měly, kdyby se právní vztah řídil občanským zákoníkem, nikoliv obchodním, a to zvláště pokud došlo k podřízení jejich závazku profesionálnějšímu obchodnímu zákoníku na základě jejich svobodné vůle.

²⁵ Specifické postavení slabšího postavení podnikatele upravuje také např. zákon o platebním styku. Drobným podnikatelem se dle § 75 odst. 4 zákona o platebním styku rozumí podnikatel, který má méně než 10 zaměstnanců a roční obrát nebo bilanční sumu roční rozvahy nejvýše v částce odpovídající 2 000 000 eur.

dostala především díky evropskému komunitárnímu právu, dnes již na základě plné harmonizace.²⁶

Spotřebitel byl definován v § 52 odst. 3 občanského zákoníku jako „*fyzická osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní či jiné podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.*“ Pojem spotřebitele ale nezahrnoval vždy pouze fyzickou osobu. Před 1. srpnem 2010, kdy nabyl účinnosti zákon č. 155/2010 Sb., který novelizoval občanský zákoník, se definice spotřebitele v občanském zákoníku vztahovala na všechny „*osoby, které při uzavírání a plnění smlouvy nejednají v rámci své obchodní či jiné podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.*“

Přestože i před novelou občanského zákoníku v roce 2010 byl spotřebitel charakterizován evropským komunitárním právem jako fyzická osoba, nikoliv obecně osoba zahrnující osoby fyzické i právnické, byla odchylná právní úprava v českém právním řádu poskytující ochranu také právnickým osobám, pokud nejednají v rámci své podnikatelské činnosti, akceptovatelná, neboť evropské spotřebitelské právo tehdy fungovalo na principu minimální harmonizace, díky čemuž mohla být v právních řádech členských států úprava na ochranu spotřebitele přísnější.²⁷ Chráněna tedy byla i občanská sdružení, nadace, obecně prospěšné společnosti a další.

Po novele občanského zákoníku, která uvádí občanský zákoník do souladu s komunitárním právem²⁸, tyto právnické osoby ochranu ztratily, neboť spotřebitelem je nadále pouze fyzická osoba.

---

²⁶ Dříve se vycházelo při transpozici směrnic EU do národních právních řádů ze zásady minimální harmonizace, podle které se mohou členské státy odchýlit od úpravy ve směrnici, přičemž se zásadně připouštěla jen úprava přísnější, resp. úprava příznivější pro spotřebitele. Dnes již transpozice probíhá na základě zásady plné harmonizace, a pojem „spotřebitele“ byl tedy v národním právním řádu uveden do souladu se směrnicemi EU.

²⁷ Na druhou stranu ochranu spotřebitele nelze chápat absolutně, protože ochrana spotřebitele může představovat překážku požadavkům vnitřního trhu. Soudní dvůr EU v několika svých rozhodnutích shledal přísnější úpravu na ochranu spotřebitele v rozporu s právem EU, a to dokonce i v případech, kdy byla obecně přísnější úprava připuštěna (např. rozhodnutí SDEU, C-52/00, ve věci Komise proti Francii ze dne 25.4.2002 a rozhodnutí SDEU, C-154/00, ve věci Komise proti Řecku ze dne 25.4.2002).

²⁸ Čl. 2 písm. b) Směrnice Rady 93/13/ES ze dne 5. dubna 1993, o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

Zvláštní úprava pro spotřebitele je odůvodněna především jeho neobdobností, omezenou informovaností a menší kapitálovou vybaveností oproti podnikateli jako profesionálové, který sestavuje podmínky nabídky služeb spotřebiteli za spolupráce nejen s technickými odborníky, ale i odborníky na právo, marketing, psychologii atd.²⁹

1.3.2.2 Podnikatel dle zvláštních právních předpisů

Podnikateli, který je ve smluvním vztahu ve slabší pozici, se dle dosavadní právní úpravy, tj. občanského a obchodního zákoníku, nedostávalo rozsáhlé právní ochrany. Obchodní zákoník ctí zásadu smluvní autonomie, zásadu *pacta sunt servanda*, zásadu odbornosti a profesionality subjektů obchodněprávních vztahů, a vychází ze skutečnosti, že každý podnikatel při výkonu své podnikatelské činnosti musí kalkulovat s rizikem podnikání.³⁰ Obchodní zákoník proto nepovažuje za nutné a nejspíš ani žádoucí privilegovat určitým způsobem slabšího podnikatele.

Podnikatel je ale chráněn některými zvláštními předpisy. Mezi takové se řadí např. předpisy soutěžního práva a zákon o významné tržní síle. Zákon o ochraně hospodářské soutěže a zákon o významné tržní síle hovoří o zákazu zneužití svého postavení silnějším z partnerů. Zákon o ochraně hospodářské soutěže používá pro určení dominantního postavení subjektu kritérium tržní síly, a to v takové podobě, kdy je subjekt schopen se ve značné míře chovat nezávisle na jiných soutěžitelích nebo spotřebitelích.³¹

Tržní síla se pak posuzuje podle tržního podílu³² a podle dalších ukazatelů, zejména podle hospodářské a finanční síly soutěžitelů, právních nebo jiných překážek vstupu na trh pro další soutěžitele, stupně vertikální integrace soutěžitelů, struktury trhu a velikosti tržních podílů nejbližších konkurentů.³³ Pouhá dispozice soutěžitele dominantním postavením na trhu je v pořádku, do rozporu s právním řádem se soutěžitel dostává, pokud

²⁹ RABAN, P. Autorizovaní rozhodci nebo adjudikátoři? Je efektivně zajištěna spravedlnost ve spotřebitelských vztazích? *Bulletin advokacie*. 2010, č. 6, s. 16.

³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.2.2009, sp. zn. 23 Odo 1742/2006.

³¹ Dle § 10 odst. 1 zákona o ochraně hospodářské soutěže. Dle odstavce třetího se má za to, že dominantní postavení nemá soutěžitel, který ve zkoumaném období dosáhl na trhu menší než 40 % tržní podíl.

³² Dle § 10 odst. 2 zákona o ochraně hospodářské soutěže je tržní podíl hodnotové vyjádření zjištěného objemu dodávek nebo nákupu na trhu daného zboží dosaženého soutěžitelem v určitém období.

³³ Dle § 10 odst. 2 zákona o ochraně hospodářské soutěže.

toto své postavení zneužije způsobem uvedeným v zákoně, např. vynucováním nepřiměřených podmínek ve smlouvách s jinými účastníky trhu.

Zákon o významné tržní síle užívá kritéria „významná tržní síla“ k určení silnější ze smluvních stran. Smluvní strany jsou zde popsány jako dodavatel a odběratel.³⁴ Tento zákon upravuje případy nevyrovnaných smluvních vztahů mezi obchodními řetězci a malými či středními dodavateli.

Významná tržní síla je definována jako takové postavení odběratele vůči dodavateli, kdy se v důsledku situace na trhu stává dodavatel závislým na odběrateli ve vztahu k možnosti dodávat své zboží spotřebitelům a kdy si odběratel vůči dodavateli může vynutit jednostranně výhodné obchodní podmínky. Významná tržní síla se posuzuje zejména s ohledem na strukturu trhu, překážky vstupu na trh, tržní podíl dodavatele a odběratele, jejich finanční sílu, velikost obchodní sítě odběratele, velikost a umístění jeho jednotlivých prodejen.³⁵ Podobně jako u soutěžního práva, zákon o významné tržní síle akceptuje nevyrovnanost subjektů právního vztahu, ale zakazuje silnějšímu subjektu (odběrateli) tuto tržní sílu zneužít s vidinou ujednání pro sebe výhodnějších podmínek, a to způsobem, jež je v zákoně stanoven.³⁶

Je ovšem nutno podotknout, že výše uvedené právní předpisy slouží především k ochraně veřejného zájmu na fungování hospodářské soutěže a tržní ekonomiky.

Dosavadní právní úprava chránila podnikatele před silnějším smluvním partnerem na základě těchto zvláštních právních předpisů nebo na základě zásady poctivého obchodního styku či dobrých mravů. Ustanovení, které by regulovalo nevyrovnanost vyjednávacích sil podnikatelů, aniž by silnější podnikatel musel splňovat přesné parametry, např. tržní podíl v určité výši či minimální čistý obrat, nebo aniž by nevyrovnanost smluvních podmínek či způsob, jímž je veden kontraktní proces, dosáhlo takové intenzity, aby porušovalo zásadu poctivého obchodního styku či dobrých mravů, tady doposud chybělo.

---

³⁴ Ustanovení § 2 zákona o významné tržní síle definuje dodavatele jako soutěžitele, který za účelem prodeje dodává zemědělské nebo potravinářské výrobky odběrateli, a odběratele jako osobu, která odebírá zboží za účelem dalšího prodeje.

³⁵ Dle § 3 odst. 2 zákona o významné tržní síle. Dle odstavce třetího se má za to, že významnou tržní sílu má odběratel, jehož čistý obrat přesáhne 5 miliard Kč.

³⁶ Dle § 4 zákona o významné tržní síle ve spojitosti s přílohami č. 1 – 6.

1.3.3 Pojem slabší strany v novém občanském zákoníku

Nový občanský zákoník pojem „slabší strana“ užívá, obecnou definici ale neuvádí. Dobrat se k podstatě pojmu slabší strany uvedenému v NOZ můžeme pouze studiem jednotlivých ustanovení, kde se tento pojem objevuje, a metodou abstrakce se pokusit o obecnější vymezení.

Zákonodárce se k existenci slabší strany v soukromoprávních vztazích vymezuje již v § 3 NOZ, který je považován za demonstrativní výčet esenciálních právních zásad coby výkladových směrnic pro NOZ, a který má sloužit jako pojistka před formalistickým lpěním na liteře zákona.³⁷ Jednou z těchto právních zásad je také ochrana slabšího obsažena v odstavci druhém předmětného ustanovení, kde je stanoveno, že nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu. První dvě kritéria (věk a rozum) se jeví jako určení statusové. Ochranu osoby pro nedostatek věku nebo rozumu lze spatřit převážně v ustanoveních určených pro ochranu nezletilých a osob s omezenou svéprávností či s duševní poruchou, která je činí neschopné právně jednat.

Třetí kritérium - závislost postavení umožňuje dvojí přístup. V případě, že na toto kritérium budeme nahlížet jako např. na postavení členů rodiny či zaměstnance vůči zaměstnavateli, bude se jednat o status subjektu. Pokud se ovšem nahlédne na toto kritérium z jiného pohledu, lze spatřit také jeho situační charakter. Jedna ze smluvních stran může být např. ekonomicky závislá na kontraktaci se stranou silnější, což je příklad smluv mezi obchodními řetězci a malými dodavateli zemědělských a potravinářských výrobků.³⁸ Dalším příkladem může být uzavírání více smluv mezi totožnými subjekty, kdy, přestože by v rámci vyjednávání jedné smlouvy byly pozice smluvních stran vyrovnané, využitím možného blokování uzavření druhé smlouvy, na které je druhá strana závislá, by mohlo dojít k narušení rovnováhy a ujednání značně nepřiměřených podmínek také u smlouvy první.

---

³⁷ BĚLOHLÁVEK, A. J.; ČERNÝ, F.; JUNGWIRTHOVÁ, M.; KLÍMA, P.; PROFELDOVÁ, T.; ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 15. ISBN 978-80-7380-413-8.

³⁸ BEJČEK 2012 op. cit., s. 18. Vzhledem k situaci trhu se jeví nemožnost dodávat zboží do obchodních řetězců pro podnikatele mnohdy jako ekonomicky likvidační.

Znovu se k úpravě slabší smluvní strany nový občanský zákoník vrací v § 433. V § 433 odst. 1 NOZ dochází převážně k vymezení slabší strany vztahem ke straně silnější, a to jako subjektu, jenž vystupuje v hospodářském styku vůči podnikateli. NOZ v § 433 odst. 1 určuje jako právně relevantní dvě vlastnosti podnikatele, a to jeho hospodářské postavení a kvalitu odborníka, díky kterým může mít oproti druhé straně výhodu, která je s to se projevit jako rozhodující. Proto § 433 odst. 1 NOZ zakazuje podnikateli tuto svou výhodu zneužít k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany a k dosažení zjevné a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran. Slabší stranou může být podnikatel i nepodnikatel, přičemž se má za to, že je slabší stranou vždy osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním. Práce se blíže pojmem slabší strany dle § 433 NOZ zabývá v souvislosti s osobní působností § 433 NOZ jako základem pro obecnou ochranu slabší strany v kapitole 2.1.

Dle důvodové zprávy je § 433 NOZ „[z]ákladní ustanovení a od jeho maximy se odvíjí podrobnější úprava ochrany slabší strany v části čtvrté zákoníku.³⁹

Pro obecnou ochranu dle § 433 NOZ musí být jednou ze smluvních stran podnikatel, instituty v části čtvrté takovou podmínku ovšem nestanovují a aplikují se také na smlouvy uzavírané mezi dvěma nepodnikateli.

Kritérium určení podle statusu subjektů nejméně ovlivňuje ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem. Pravidla chránící slabší stranu při uzavření smlouvy adhezním způsobem dle § 1799 a 1800 NOZ jsou určena nepodnikateli jako slabší straně, neboť podnikatelé mohou užití těchto ustanovení vyloučit nebo se od nich odchýlit. V § 1801 NOZ následně zákonodárce stanovuje limity, které nesmí být překročeny ani ve vztahu dvou podnikatelů v případě vyloučení předchozích ustanovení.

Kdo je silnějším partnerem, který určí podmínky smlouvy, pak pro zákonodárce není podstatné. Lze ale očekávat, že půjde z většiny případů o podnikatele, neboť adhezní smlouvy jsou spojeny s profesionalitou a vysokou četností uzavíraných smluv podobného typu.

---

³⁹ VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku. Praha: Vláda ČR, 2012, s. 110.

Oproti obecné právní ochraně na základě § 433 NOZ nebo ochraně poskytované při uzavírání smluv adhezním způsobem, kterou požívají také podnikatelé ve zúžené formě, se nemůže zrušení smlouvy, jež zakládá neúměrné zkrácení, ani neplatnosti lichevní smlouvy dovolat podnikatel, jenž smlouvu uzavřel při svém podnikání (dle § 1797 NOZ). Dostala se tedy do popředí zásada odbornosti a profesionality, která se kromě jiného projevuje také v tom, že od podnikatele, který ve smluvním vztahu vystupuje jako odborník ve svém oboru, lze spravedlivě očekávat znalosti a pečlivost, jež je s tímto stavem spojena (dle § 5 NOZ). Společnost také nazírá na případ, kdy podnikatel uzavře obchod, který je pro něj v závěru nevýhodný, jako na součást podnikatelského rizika, s kterým musí každý podnikatel počítat.

Druhým kritériem pro určení slabší smluvní strany je pak specifický charakter kontraktace, kdy se zde promítá situační přístup vymezení slabšího. Jde svým způsobem o zneužití procesně slabšího postavení jedné ze smluvních stran stranou silnější. U § 433 NOZ jde o zneužití kvality odborníka či hospodářského postavení podnikatele. U lichvy silnější strana zneužije dle § 1796 NOZ tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany. U smluv uzavíraných adhezním způsobem má jedna strana takovou vyjednávací pozici, že určí základní podmínky smlouvy nebo jsou určeny dle jejích pokynů, aniž měla druhá strana skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit.

Neúměrné zkrácení je svým způsobem výjimkou, neboť zákonodárce zde uvádí pouze výslednou hmotnou nerovnováhu vzájemných plnění, ale neuvádí žádné procesní aspekty provázející uzavření smlouvy svědčící o zneužití vyjednávací pozice silnější stranou. Vyžaduje se tedy pouze objektivní prvek hrubého nepoměru plnění, nikoliv prvek subjektivní, jež je součástí všech výše uvedených institutů.

Nutno dodat, že u ostatních výše uvedených institutů na ochranu slabšího nalezneme také tento objektivní prvek v podobě výsledku. U § 433 NOZ je výsledkem zřejmá a nedůvodná nerovnováha ve vzájemných právech a povinnostech stran. U lichvy je objektivním prvkem podobně jako u neúměrného zkrácení hrubý nepoměr vzájemných plnění. U adhezních smluv jsou pak výsledkem, který se jeví zákonodárci jako již

neakceptovatelný některé problematické doložky, jež jsou podrobněji rozebrány v kapitole 3.2 této práce.

1.4 Dílčí shrnutí

Závěrem lze shrnout, že smluvní vztah není nikdy v ideální rovnováze. Je naprosto přirozené, že každá smluvní strana se snaží na druhou stranu vytvářet určitý nátlak, aby prosadila své smluvní podmínky. Nedosahuje-li ovšem nerovnováha vyjednávacích pozic určité úrovně, zákonodárce ji neřeší, neboť tato nerovnováha a soutěž je základem tržní ekonomiky. Přesáhne-li ovšem tato nerovnost určitou hranici, zákonodárce zakročí a za pomoci jistých opatření se snaží tuto nerovnost zmírnit.

V dosavadní právní úpravě převažovalo určování slabší smluvní strany na základě charakteristiky subjektů, jako je tomu v případě spotřebitele. V novém občanském zákoníku se objevuje i druhý přístup pro určení slabšího, který sleduje kontraktační proces. Jedná se zejména o úpravu smluv uzavíraných adhezním způsobem.

Nová právní úprava sice užívá pojmu „slabší strana“, ale zákonodárce nám nenabízí obecnou definici tohoto pojmu. V jednotlivých ustanoveních NOZ se také liší okruh subjektů, na které bude ochrana dopadat, a stejně tak obsahují různé způsoby, jakými dosáhnout znevýhodnění slabší strany, a v neposlední řadě také různě pohlíží na to, kdy je výsledek kontraktace již neúnosný.

Obecně lze tedy definovat slabší stranu jen jako stranu, jež má takovou nevýhodu oproti straně druhé, která je schopna rozhodujícím způsobem ovlivnit výsledek vyjednávání, a bude proto zejména záležet na interpretaci pojmu slabší strany judikaturou.

2 OCHRANA SLABŠÍ STRANY DLE § 433 NOZ

Nový občanský zákoník navazuje na snahu o zkulturnění a moralizaci podnikatelského prostředí a obchodněprávních vztahů. Jak se vyjádřil Ústavní soud: „*právní stát nemůže fungovat bez předpokladu obecně vyžadované míry poctivého jednání mezi lidmi.*“⁴⁰ Jako korektiv spravedlnosti a poctivosti byly v dosavadní právní úpravě používány zejména dobré mravy a v obchodněprávních vztazích pak také zásada poctivého obchodního styku. Zdá se, že nový občanský zákoník rozšiřuje prvky ekvity v českém právu, a to především ustanoveními zákona určenými k ochraně slabší strany.

V § 6 NOZ zákonodárce každému ukládá povinnost jednat v právním styku poctivě, a zároveň stanoví, že nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu, popř. z protiprávního stavu, který způsobil nebo nad kterým má kontrolu. Zákonodárce současně stanoví, že zjevné zneužití práva, tzn. šikanózní jednání, nepožívá právní ochrany, a nebude tedy vymahatelné prostřednictvím veřejné moci.⁴¹ Tyto principy mají zajistit slušné a poctivé prostředí, přičemž na jejich základě je soudům umožněno mnohdy zmírnit tvrdost zákona a uplatnit pravidla slušnosti a spravedlnosti.

V novém občanském zákoníku se zákonodárce zdůrazňuje zásadu autonomie vůle a obecně preferuje platnost smluv před jejich neplatností. Pokud je ovšem nerovnováha ve vzájemných právech a povinnostech smluvních stran dle zákonodárce již neakceptovatelná, není zde již prostor pro striktní naplňování zásady autonomie vůle a zásady *pacta sunt servanda*, neboť vůle slabšího subjektu byla mnohdy svým způsobem pokřivena, a zákonodárce v těchto případech poskytuje slabší straně možnost ochrany, a to především neplatností takových smluvních ujednání.

Jedním z takových prostředků je také ustanovení § 433 NOZ jako základního ustanovení, od kterého se odvíjí ochrana slabší strany v části čtvrté NOZ.⁴²

---

⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 6.9.2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.

⁴¹ Stejně tomu bylo v dosavadní právní úpravě u porušení zásady poctivého obchodního styku. Takovému výkonu práva nebyla přiznána právní ochrana.

⁴² VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku. Praha: Vláda ČR, 2012, s. 110.

2.1 Osobní působnost § 433 NOZ

Ustanovení § 433 NOZ je chápáno jako generální ustanovení pro ochranu slabší strany v závazcích. Odstavec první výslovně užívá pojmu „slabší strana“, ale blíže jej nespécifikuje. Jde o ochranu obecnou, a tak slabší stranu chráněnou dle § 433 NOZ zákonodárce nerozlišuje za pomoci statusového určení, a může jí být spotřebitel, nepodnikající právnická osoba i podnikatel, ať už jednající v souvislosti s vlastním podnikáním či nikoliv.

Ačkoliv se zdá, že pro obecnou ochranu slabší strany status subjektů není rozhodující, není tomu úplně tak. Jelikož se slabší strana může domáhat této ochrany pouze v případě, že jedná s podnikatelem, pozorujeme zde podstatný vliv charakteristiky subjektů, v tomto případě ale pouze subjektu silnějšího.

Zákonodárce v odstavci prvním stanovuje dvě vlastnosti, ve kterých zákonodárce spatřuje možné zvýhodnění oproti druhé straně. Jedná se o kvalitu odborníka a hospodářské postavení. Kvalitu odborníka lze spatřovat v určitých znalostech a dovednostech, které osoba ovládá, v pečlivosti, s kterou jedná, přičemž tyto vlastnosti jsou spojovány s určitým povoláním nebo stavem, ke kterému se tato osoba přihlásila (dle § 5 NOZ). Půjde tedy např. o uzavření typu smluv, které silnější podnikatel uzavírá s vysokou frekvencí a pohybuje se v této oblasti jako profesionál.

Pro ujasnění pojmu „hospodářské postavení“, který v novém občanském zákoníku definován není, můžeme vycházet ze základních kritérií určených v soutěžním právu a v zákoně o významné tržní síle. V zásadě stejná kritéria používá také zákon o cenách, jenž mluví o zákazu zneužití výhodnějšího hospodářského postavení k získání nepřiměřeného majetkového prospěchu. Zákon o cenách nevyžaduje postavení dominantní, jako je tomu v zákoně na ochranu hospodářské soutěže, ale postavení výhodnější.⁴³ Mezi základní faktory pro zjištění hospodářského postavení osoby bude tedy patřit tržní podíl, hospodářská a finanční síla subjektu, možné překážky vstupu na trh jiných subjektů, struktura a situace trhu, velikost a organizace subjektu, míra horizontálního i vertikálního

---

⁴³ Dle § 2 odst. 4 zákona o cenách je takovým subjektem ten, kdo je schopen sjednávat ceny na trhu, aniž by přitom byl vystaven podstatné cenové soutěži.

propojení s jinými osobami na daném trhu, a také hospodářské postavení jeho nejbližších konkurentů.

Na rozdíl od zákona o ochraně hospodářské soutěže či zákona o významné tržní síle, pro určení hospodářského postavení, jež bude hrát roli pro aplikaci § 433 NOZ, nemáme žádné objektivní kritérium, které nám určí, že se již jedná o postavení zneužitelné. Je třeba mít na paměti, že hospodářské postavení neznamena obecně dominantní postavení na trhu.⁴⁴ V tomto případě pro nás není rozhodující jen např. velikost tržního podílu silnějšího subjektu, ale vždy je třeba na hospodářské postavení silnějšího názírat ve srovnání s postavením jeho smluvního partnera. Bude-li slabší stranou drobný živnostník, silnější strana nemusí mít nutně 40 % tržní podíl na relevantním trhu, aby byla schopna svého postavení zneužít na jeho úkor.

Pro slabší stranu obecně zákonodárce poskytuje jedinou bližší charakteristiku, a to, že slabší strana je závislá na straně silnější, nebo je silnější strana schopna tuto závislost slabší strany vytvořit právě zneužitím výše zmíněné kvality odborníka či hospodářského postavení.

Odst. 2 § 433 NOZ se pak blíže zabývá statusovou specifikací slabší strany, přičemž stanovuje vyvratitelnou právní domněnku, že slabší stranou je vždy osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním. Tato právní domněnka zavádí předpoklad, že slabší stranou není pouze spotřebitel, ale také právnické osoby, jež nejsou podnikateli a taktéž podnikatel, pokud nejedná v souvislosti s vlastním podnikáním.

Nabízí se otázka interpretace stejně jako u ustanovení § 262 odst. 4 ObchZ, zda se tato ochrana „osoby, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním“ vztahuje také na právnické osoby veřejného práva. Nová právní úprava v § 433 odst. 2 NOZ zahrnuje pod slabší stranu kohokoliv, kdo nejedná v souvislosti se svým podnikáním, tj. pravděpodobně také právnické osoby veřejného charakteru.

---

⁴⁴ BEJČEK 2012, op. cit., s. 21. Srov. např. též rozhodnutí Nejvyššího správního soudu Komp 3/2006-511.

Aplikace tohoto ustanovení na právnické osoby státního a veřejného charakteru se zde jeví méně problematická, neboť skutečnost, že jde o vyvratitelnou domněnku, zabraňuje tomu, aby se tato koncepce stala základem absurdních výsledků, jako tomu mohlo být na základě § 262 odst. 4 ObchZ.

Podnikatel je totiž oprávněn prokázat, že strana, s níž jedná v hospodářském styku, není slabší smluvní stranou a důkazem opaku vyvrátit tuto právní domněnku stanovenou odstavcem druhým. Stejně tak může smluvní strana, která není dle právní domněnky v § 433 odst. 2 NOZ slabší stranou (podnikatel jednající v souvislosti se svým podnikáním), prokázat, že jí přísluší postavení slabší smluvní strany v závazku. Např. malý podnikatel, který by kraji dodával zboží či služby, by mohl prokázat, že kraj není slabší stranou, což by vyplývalo z právní domněnky, ale že postavení smluvních stran je vyrovnané, či dokonce, že jeho postavení jako smluvní strany je podstatně slabší než postavení kraje.

Nevztahovala-li by se ovšem právní domněnka dle odstavce druhého na právnické osoby veřejného charakteru, tyto subjekty by musely případně soudu prokázat, že jim postavení slabší strany v určitém právním vztahu náleží. Vzhledem k tomu, že se právní domněnka na tyto subjekty vztahuje, bude muset protistrana prokazovat opak, tzn., že obec je sice osoba jednající mimo souvislost s vlastním podnikáním, ale v tomto smluvním vztahu není stranou slabší. Otázkou zůstává, jakými důkazy tuto skutečnost prokáže. Nabízí se využít kritérií, která zákonodárce nabízí pro popis silnějšího subjektu, tedy hospodářské postavení či kvalitu odborníka. Domnívám se, že oběma těmito vlastnostmi právnické osoby státního a veřejného charakteru většinou disponují. Za prvé, zájem o obchodní styk s nimi je u podnikatelů velmi rozšířený, neboť jde mnohdy o výhodné zakázky, a to se spolehlivým smluvním partnerem, u kterého není pravděpodobné, že nebude plnit řádně a včas, což zlepšuje jejich postavení na trhu. A za druhé se očekává, že tyto subjekty jsou personálně velmi dobře vybaveny, popř. využívají vysoce kvalitních služeb, co se týče odbornosti a profesionality.

Nedomnívám se ovšem, že pro vyvrácení právní domněnky, ať už se jedná o právnické osoby veřejného práva či jiné osoby vystupující mimo souvislost s vlastním podnikáním, zamýšlel zákonodárce vytvořit taxativní výčet kritérií, jež mohou být použita k prokázání skutečnosti, že údajně slabší strana nezastává v tomto určitém právním vztahu

postavení slabšího, v podobě kvality a odborníka či hospodářského postavení. Dle mého názoru lze použít jakákoliv kritéria, všechny skutečnosti a důkazy, které mohou vyvrátit domněnku, že mezi stranami existovala taková nerovnováha, že by se jedna strana dala označit za slabší.

V závěru interpretace právní domněnky dle odstavce druhého je také nutné zjistit, co znamená, že někdo vystupuje v souvislosti se svým podnikáním či nikoliv. Zde lze odkázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR zabývající se podřazením závazkového vztahu obchodnímu zákoníku, týká-li se tento vztah podnikatelské činnosti jeho subjektů.⁴⁵ Souvislost s podnikatelskou činností neznámá to, že podstatou vztahu musí být výhradně podnikatelská činnost vymezená předmětem podnikání jeho subjektů podle obchodního rejstříku. Z formulace „týkající se“ (v případě § 433 odst. 2 NOZ „v souvislosti s“) vyplývá, že nejde jen o závazky, jimiž se bezprostředně realizuje zapsaný předmět podnikání podnikatelů, kteří jsou účastníky tohoto vztahu, ale i o závazky, které s jejich podnikáním souvisejí, tedy které jsou uzavírány ve vazbě na podnikání těch podnikatelů, kteří dané smlouvy uzavírají, a které tedy k podnikatelské činnosti mají přímý vztah. Může se jednat např. o právní poměr subjektů týkající se užívání nebytových prostor k provádění činností dle živnostenského oprávnění jednoho z nich.⁴⁶

2.2 Věcná působnost § 433 NOZ

V této části bude stručně pojednáno o tom, před jakým právním jednáním by mělo ustanovení § 433 NOZ slabší stranu chránit. Podrobněji bude rozsah ochrany rozebrán v kapitole 3.3, ve které bude rozsah tohoto ustanovení také porovnán s ochranou před nepřiměřenými podmínkami v adhezních či spotřebitelských smlouvách.

Jak již bylo uvedeno výše, zákonodárce předpokládá, že podnikatel disponuje dvěma vlastnostmi, díky kterým má nad druhou stranu jistou výhodu. Za tyto vlastnosti zákonodárce považuje kvalitu odborníka a hospodářské postavení, jež byly vysvětleny výše. K uplatnění předmětného ustanovení musí ovšem podnikatel těmito vlastnostmi

---

⁴⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1.6.2010, sp. zn. 32 Cdo 2436/2009 a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.11.2008, sp. zn. 28 Cdo 3442/2008.

⁴⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1.6.2010, sp. zn. 32 Cdo 2436/2009.

nikoli pouze disponovat, ale musí jich také zneužít, a to ve svůj prospěch a ke škodě slabší strany. Těchto svých vlastností navíc musí zneužít k vytvoření nebo zneužití závislosti slabší strany a současně k vytvoření zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech. „*Jednodušeji řečeno pravidlo zakazuje konstituovat právní vztahy nápadně nevýhodné pro slabší stranu a nápadně výhodné pro podnikatele.*“⁴⁷

2.3 Kogentnost ustanovení § 433 NOZ a důsledky jeho porušení

2.3.1 Kogentnost ustanovení

Jednou za zásadních změn v novém občanském zákoníku oproti dosavadní právní úpravě je způsob určení kogentnosti či dispozitivnosti ustanovení zákona. Nový občanský zákoník klade velký důraz na autonomii vůle a v souladu s tímto přístupem upravuje určení kogentních ustanovení v § 1 odst. 2 NOZ. Toto ustanovení stanoví, že si osoby mohou ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona, nezakazuje-li to zákon výslovně. Dále omezuje smluvní autonomii stran dobrými mravy, veřejným pořádkem a právem týkajícím se postavení osob. Větou druhou ale zákonodárce nestanovuje, která ustanovení zákona jsou kogentní, neboť zákaz rozporu s dobrými mravy, veřejným pořádkem a právem týkajícím se postavení osob, se vztahuje na případné smluvní ujednání, a týká se tedy spíše neplatnosti než kogentnosti.⁴⁸ Neříká se zde, která ustanovení zákona jsou z těchto důvodů kogentní. Lze ale dospět k závěru, že v některá ustanovení jsou spojena s dobrými mravy, veřejným pořádkem či právem týkajícím se postavení osob tak silně, že „*každá dohoda, která by se od nich odchytila, by s těmito hodnotami byla v rozporu.*“⁴⁹

Odstavec první § 433 NOZ stanoví, že podnikatel **nesmí** zneužít své kvality odborníka ani své hospodářské postavení k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran. Tím, že zákonodárce použil výrazu „nesmí“, vyjádřil úmysl použít zákazovou

⁴⁷ PELIKÁN, R. a PELIKÁNOVÁ, I. v ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1019.

⁴⁸ PELIKÁN, Robert. Kogentní a dispozitivní ustanovení v novém zákonu o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 9, s. 247. ISSN 1803-6554.

⁴⁹ Tamtéž.

normu, a výslovně stanovil zákaz jednat výše uvedeným způsobem. Domnívám se, že ustanovení § 433 je tedy ustanovením kogentním, a strany se od něj nemohou bez příslušných následků odchýlit.⁵⁰

2.3.2 Důsledky odchýlení se od § 433 NOZ?

2.3.2.1 Neplatnost? Ano či ne?

Vzhledem k donucujícímú charakteru předmětného ustanovení a protiprávnosti jednání, které porušuje výslovný zákaz v předmětném ustanovení, je třeba takové jednání sankcionovat. Odporuje-li právní jednání zákonu, je dle § 580 odst. 1 NOZ takové jednání neplatné pouze v případě, že to smysl a účel zákona vyžaduje. Ne každé jednání, které odporuje zákonu, bude tedy nutně neplatné.

Domnívám se ale, že účelem předmětného ustanovení je ochrana subjektů smluvních vztahů, snaha o omezení takto zneužívajícího a nepoctivého jednání v obchodním styku a poskytnutí možnosti slabší straně vyvázat se z takového ujednání. Tento účel bude naplněn dle mého názoru pouze tehdy, bude-li takové ujednání stíženo neplatností. Jednání porušující ustanovení § 433 NOZ bude tedy neplatné pro rozpor se zákonem, neboť to smysl a účel zákona vyžaduje.⁵¹

Nepopírám, že mohou nastat situace, kdy pro slabší stranu nebude neplatnost nejlepším řešením. Pokud bude např. uzavřena mezi smluvními stranami smlouva o úvěru, přičemž bude dlužník slabší stranou a ujednání bude zřejmě a nedůvodně v nerovnováze, je možné, že neplatností takového ujednání by došlo k zesplatnění celého úvěru, což by pro dlužníka v ekonomicky nestabilní situaci mohlo znamenat existenční krizi, zvláště pokud již finanční prostředky spotřeboval. Ochrana slabšího by tedy nebyla pravděpodobně naplněna stanovením neplatnosti a pro dlužníka by bylo výhodnější využít jiných možností poskytnutých zákonem. Vzhledem k tomu, že by se věřitel dopustil porušení zákonné povinnosti, lze předpokládat, že by dlužník mohl nárokovat např. náhradu škody vzniklé na základě porušení zákona dle § 2910 NOZ.

⁵⁰ Srov. též PELIKÁN, R. a PELIKÁNOVÁ, I. v ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1019.

⁵¹ VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku. Praha: Vláda ČR, 2012, s. 142.

Nedomnívám se ovšem, že by měl být smysl a účel zákona posuzován v každé konkrétní situaci na základě toho, zda by v konkrétním případě bylo pro slabší stranu výhodnější namítnout neplatnost či využít jiných možností. Půjde-li o neplatnost relativní, účel zákona bude naplněn, pokud bude slabší straně poskytnuta možnost namítnout neplatnost, a to, zda ji využije, už závisí na její vůli. Pokud bude pro slabší subjekt výhodnější udržet smlouvu v platnosti, námitku nevyužije a bude uplatňovat vůči podnikateli jiné sankce jako např. náhradu škody. Nebude se přitom muset obávat, že smlouvu zneplatní subjekt silnější, neboť ten dle § 579 odst. 1 NOZ jako ten, kdo neplatnost způsobil, nedisponuje námitkou neplatnosti a nemůže se dovolávat vad právního jednání, které sám způsobil.

Pokud by zkoumané právní jednání dosáhlo takové závadnosti, že by se zjevně přičilo dobrým mravům nebo by zjevně narušovalo veřejný pořádek, jednalo by se dle § 588 odst. 1 NOZ o jednání absolutně neplatné, které by soud tolerovat nemohl ani v případě, že by slabší strana mohla mít zájem na ponechání takového ujednání v platnosti.⁵² Sankcí absolutní neplatnosti totiž zákon stíhá taková jednání, jež porušují nejen soukromé zájmy smluvních stran, ale také zájem veřejný.

2.3.2.2 *Relativní či absolutní neplatnost?*

Další související otázkou je, zda odchýlení se či vyloučení předmětného ustanovení bude neplatné relativně, či absolutně. Respektive zda bude slabší strana muset neplatnost namítnout, či zda k ní soud přihlédne z úřední povinnosti. Nový občanský zákoník zdůrazňující zásadu autonomie vůle a zásadu *pacta sunt servanda* preferuje relativní neplatnost před absolutní, a absolutní uplatňuje jen v případě, je-li narušen také veřejný zájem, nejen soukromé zájmy smluvních stran. Dle § 588 NOZ k neplatnosti právního jednání soud přihlédne i bez návrhu jen v případech, kdy se právní jednání zjevně přičí dobrým mravům, anebo pokud odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek.

---

⁵² Srov. též TICHÝ, L. v ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1485.

Pojmem „veřejný pořádek“ lze chápat souhrn pravidel a zásad, na kterých celá společnost trvá.⁵³ „*Jeho součástí jsou tak všechny normy, které zákonodárce vyhláší ve veřejném zájmu, včetně těch, kterými chrání soukromé osoby (například spotřebitelské právo).*“⁵⁴ Narušovat veřejný pořádek bude takové právní jednání, které bude odporovat základním hodnotám, na kterých stojí nový občanský zákoník, přičemž jednou z nich je zásada ochrany slabší strany uvedená v § 3 písm. c) NOZ, protože takové právní jednání by neodpovídalo smyslu právního řádu.⁵⁵ Lze se tedy domnívat, že oblastí pro aplikaci veřejného pořádku bude také ochrana slabší strany před zneužitím práv velkého rozsahu⁵⁶, a pokud bude určité smluvní ujednání nejen v rozporu s § 433 NOZ, ale bude zde zjevný rozpor s veřejným pořádkem, toto jednání bude neplatné a soud k neplatnosti přihlédne z úřední povinnosti. Je také nutno zdůraznit, že k tomuto důsledku nebude stačit běžný rozpor s veřejným pořádkem, musí jít o tzv. kvalifikovaný rozpor, tj. jednání, jež zjevně narušuje veřejný pořádek.

Jako druhý důvod absolutní neplatnosti pak přichází v úvahu zjevný rozpor s dobrými mravy, který má k veřejnému pořádku velmi blízko, v mnohých oblastech se mohou dokonce překrývat, ale dobré mravy směřují více na ochranu soukromých zájmů. „*Dobrymi mravy se rozumí souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.*“⁵⁷ Důvodová zpráva uvádí, že odchylka od zákonných ustanovení chránících slabší stranu bude s dobrými mravy v rozporu.⁵⁸ Také v případě rozporu s dobrými mravy zákonodárce vyžaduje pro absolutní neplatnost, aby míra rozporu byla větší než průměrná. Bude se

---

⁵³ HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁵⁴ PELIKÁN, R. a PELIKÁNOVÁ, I. v ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 16.

⁵⁵ Srov. též HAVEL, B. O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. *Obchodněprávní revue*. 1/2013, s. 15.

⁵⁶ Srov. též TICHÝ, L. v ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1489.

⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.6.1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96.

⁵⁸ VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku. Praha: Vláda ČR, 2012, s. 32.

jednat o takové jednání, o kterém je průměrnému člověku zřejmé, že je nemravné a mají z něj vyplývat sankční důsledky.⁵⁹

Nedomnívám se, že ustanovení § 433 NOZ je tak silně spojeno s dobrými mravy či veřejným pořádkem, aby jakékoliv ujednání odchylovající se od tohoto ustanovení bylo vždy absolutně neplatné. Bude záležet na konkrétních okolnostech případu, jaký bude výsledný nepoměr práv a povinností stran, rozsah zneužití postavení nebo odbornosti podnikatelem či rozsah závislosti slabšího, a také na průběhu předjednání vyjednávání obchodních podmínek. Dle takových konkrétních okolností případu, pak budou muset soudy usoudit, jedná-li se o neplatnost, ke které mají přihlídnout z úřední povinnosti.

2.3.2.3 *Následky neplatnosti*

Je-li právní jednání neplatné, je od počátku neúčinné a nemůže vyvolat právní následky. Jedná-li se o relativní neplatnost, na právní jednání se bude hledět jako na platné, dokud nebude namítnuta jeho neplatnost, a to stranou, která je k tomu oprávněna, stranou, pro jejíž ochranu byla neplatnost stanovena (dle § 586 odst. 1 NOZ). Pokud ovšem neplatnost namítne, následky jsou stejné jako u neplatnosti absolutní, což znamená, že od svého počátku nemá schopnost vyvolat jakékoliv právní následky, je neplatné *ex tunc*.

Pro vyvolání neplatnosti slouží institut námitky. Oprávněný k námitce je ten, v jehož zájmu je neplatnost stanovena, v tomto konkrétním případě slabší strana dle § 433 NOZ. Namítnout neplatnost nemá právo ten, kdo neplatnost právního jednání způsobil. Adresátem je potom osoba výslovně určená zákonem či druhá smluvní strana, a to osoba, která neplatnost způsobil. Jedná se v zásadě o hmotněprávní úkon, ale pokud se spor již dostane před soud, postačí uplatnění až přímo u soudu či jiného orgánu veřejné moci.

Oprávněná osoba je ovšem omezena, co se týče lhůty pro uplatnění námitky neplatnosti. V zájmu zachování právní jistoty zákonodárce nemůže připustit, aby oprávněná osoba byla schopna namítnout neplatnost kdykoliv. Pro časové omezení bude sloužit institut promlčení. Námitka bude podléhat obecné promlčecí lhůtě v délce tří let, která začne běžet ode dne, kdy mohla být námitka uplatněna poprvé. Za počátek běhu

---

⁵⁹ Srov. též TICHÝ, L. v ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1487.

promlčecí lhůty se bude považovat okamžik, kdy se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro její uplatnění, tj. o skutečnostech, jež způsobují neplatnost právního jednání.

Posouzení počátku běhu promlčecí lhůty by podle mého mohlo být problémem, protože je otázkou, zda se oprávněná osoba dozví o důvodech neplatnosti již při uzavření smlouvy⁶⁰, či zda je třeba čekat, až nastanou další skutečnosti, např. až bude informován o možné neplatnosti nebo zda počne promlčecí lhůta běžet až v okamžiku, kdy silnější strana uplatní své právo nabyté na základě právního jednání, vůči kterému může slabší strana vznést námitku neplatnosti.

Pokud by se uplatnila poslední varianta, vztah mezi smluvními stranami by zůstal nejistý téměř ve stejném rozsahu jako v případě, že by právo námitky nepodléhalo promlčení. Mohlo by dojít k situaci, kdy by obě strany na základě předmětné smlouvy po dlouhou dobu bez problému plnily, slabší strana by jednala tak, jako by se smlouvou v plném rozsahu souhlasila a až ve chvíli, kdy by např. porušila svou povinnost ze smlouvy vyplývající, by se domáhala neplatnosti sankce za toto porušení.

Na druhou stranu se jeví iracionální, aby smluvní strany vyjádřily vzájemný konsensus ohledně znění smlouvy, kterou uzavřely, a ihned po uzavření, aniž by se objevily další okolnosti, by jedna strana uplatňovala neplatnost některých ustanovení. Subjekt většinou neřeší možnost neplatnosti smlouvy či jejích ustanovení, dokud nedojde ke konkrétnímu sporu.

Absolutní neplatnost je sankcí přísnější ve vztahu k neplatnosti relativní, neboť způsobuje absenci veškerých právních účinků od samotného vzniku právního jednání, a to nezávisle na vůli stran.⁶¹

V souvislosti se sankcí neplatnosti je třeba také vždy přihlédnout k ustanovení § 576 NOZ. Toto ustanovení stanovuje, že v případě, kdy se důvod neplatnosti týká jen

---

⁶⁰ Srov. HULMÁK v ŠVESTKA, SPÁČIL, ŠKÁROVÁ, HULMÁK a kol. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 495 s. Hulmák zastával ohledně počátku běhu promlčecí lhůty dle dosavadní právní úpravy názor, že promlčecí lhůta začíná běžet v zásadě v okamžiku uzavření smlouvy.

⁶¹ Srov. též TICHÝ, L. v ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1442.

takové části právního jednání, kterou lze od jeho ostatního obsahu oddělit, je neplatnou jen tato část. To ovšem v případě, lze-li předpokládat, že by k právnímu jednání došlo i bez neplatné části, rozpoznala-li by strana neplatnost včas. Toto ustanovení opět zohledňuje zásadu, kterou se nový občanský snaží prosadit, a to, že platnost jednání má přednost před jeho neplatností. Zákonodárce tedy nemá zájem ignorovat vůli, kterou smluvní strany projeví, když smlouvu uzavřely. Pokud se tedy bude jednat o individuální doložku, která bude porušovat § 433 NOZ, ale ve zbytku bude smlouva v souladu se zákonem a tuto problematickou doložku bude možné od zbytku smlouvy jako neplatnou oddělit, taková smlouva zůstane ve zbytku nadále v platnosti, dá-li se předpokládat, že i smlouvu v této podobě by smluvní strany měly zájem uzavřít. Jde o velmi racionální ustanovení, neboť se nejeví správné zneplatňovat celý právní poměr mezi smluvními stranami, pokud se jedná o doložku zakládající práva, která ani nemusí být v závěru uplatněna, ale má např. jen přimět jednu stranu k řádnému plnění svých povinností.

Na druhou stranu si lze představit, že se bude muset mnohdy přikročit ke zneplatnění celého právního jednání, neboť zákonný zákaz se nevztahuje pouze na obsah smluvního ujednání, ale také na způsob kontraktace. Navíc zde zákonodárce nemluví o „nevýhodné doložce“, jako tomu činí u adhezních smluv, ale o vytvoření nerovnováhy práv a povinností, což bude zřejmě muset být posuzováno v kontextu celého právního vztahu. Je ale možné, že tuto nerovnováhu způsobí pouze individuální doložka, kterou by tedy bylo možné oddělit od zbytku smlouvy, a na § 576 NOZ je tedy nutné brát zřetel.

2.4 Dílčí shrnutí

Závěrem této kapitoly lze shrnout, že v postavení slabší strany dle § 433 NOZ se může ocitnout kdokoliv – spotřebitel, nepodnikající právnické osoby, ale také podnikatelé. Vzhledem k tomu, že na spotřebitelé se bude vztahovat speciální úprava v § 1810 a násl. NOZ a smluvní závazky, ve kterých je jednou stranou nepodnikající právnická osoba, přece jen nejsou tak obvyklé, jako obchodněprávní vztahy, lze se domnívat, že ochrana založená tímto ustanovením se bude využívat zejména v případě závazkového vztahu mezi podnikateli, ve kterém budou smluvní strany ve značném nepoměru, např. mezi bankou

a podnikajícím dlužníkem v nepříznivé ekonomické situaci žádajícího o úvěr. Rozhodující je, že silnějším smluvním partnerem bude podnikatel, a že druhá strana bude v pozici slabšího. Kdo se v této pozici bude nacházet, rozhodne až interpretace soudů, ale dá se předpokládat, že hlavním kritériem bude hospodářské postavení subjektů či absence odbornosti, neboť tyto vlastnosti zákonodárce uvádí jako výhody na straně podnikatele. Jako vyvratitelnou domněnku pak odstavec druhý stanovuje, že slabší stranou je subjekt, jenž nejedná v souvislosti se svým podnikáním.

Ochrana slabší strany podle § 433 NOZ spočívá v zákazu určenému podnikatelům jednat způsobem, kterým bude zneužívat svých práv a svého postavení na úkor slabšího. Je nutné, aby byly naplněny všechny zde uvedené aspekty, a to: (i) zneužití kvality odborníka či hospodářského postavení, (ii) vytvoření či zneužití závislosti slabšího a (iii) vytvoření zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech.

Pokud by se podnikatel dopustil takového jednání přes výslovný zákonný zákaz, takové jednání by bylo sankcionováno, a to s vysokou pravděpodobností jeho neplatností. Neplatnost ovšem nemusí být jedinou sankcí, kterou takové jednání bude postiženo. Lze se domnívat, že vznikne slabší straně také právo na náhradu škody takovým jednáním způsobené, resp. podnikateli povinnost takovou škodu nahradit, neboť podnikatel porušil svou zákonem stanovenou povinnost.

Dle mého názoru je hlavním smyslem tohoto ustanovení zabránit nepoctivému způsobu jednání, resp. zabránit následkům takového právního jednání. Z toho důvodu se domnívám, že bude vždy naplněna podmínka pro neplatnost takového právního jednání. Přednostně se ale bude jednat o neplatnost relativní, neboť toto ustanovení bylo zahrnuto do nového občanského zákoníku pro ochranu jedné strany, a to slabší strany. Slabší strana tedy bude mít k dispozici námitku neplatnosti a bude záležet na její vůli, zda ji využije.

Pokud ovšem bude právní jednání, jež poruší zákaz dle § 433 NOZ, zároveň zjevně narušovat veřejný pořádek či se zjevně přičít dobrým mravům, soud k takové neplatnosti přihlédne z úřední povinnosti.

3 POSTAVENÍ SLABŠÍ STRANY V ADHEZNÍCH SMLOUVÁCH

3.1 Pojem smluv uzavíraných adhezním způsobem

Smlouvy uzavírané adhezním způsobem jsou smlouvy, jež jsou připraveny jednou ze smluvních stran a druhé smluvní straně jsou předloženy s možností ji přijmout nebo odmítnout.⁶² Nejde o samostatný smluvní typ, neboť podstatou rozlišení adhezních smluv není předmět smlouvy a její základní znaky, ale pouze způsob, jakým byla uzavřena. Adhezní smlouvou tedy může být jakýkoliv smluvní typ, přičemž nejčastěji půjde o smlouvy uzavírané s bankovními a finančními institucemi, poskytovateli energií, telekomunikačními společnostmi a také např. s obchodními řetězci. Nejobvyklejší příklad je potom smlouva uzavíraná adhezním způsobem mezi podnikatelem a spotřebitelem o poskytnutí zboží či služeb.

Z výše uvedeného seznamu subjektů nejčastěji uzavírajících adhezní smlouvy na straně navrhovatele smlouvy lze pozorovat velmi blízkou spojitost s ochranou slabší smluvní strany, neboť zmíněné subjekty jsou velmi silnými hráči, vstup na trh v těchto oblastech je často omezen a soutěžitelů je tedy podstatně nižší počet než v jiných oblastech.

Je nutné si uvědomit, že tento způsob uzavírání smluv není *a priori* závadný. Uzavírá-li subjekt s velkým počtem subjektů smlouvy stejného typu, je vzhledem ke snaze minimalizace nákladů racionální uzavírat smlouvy tímto způsobem. Tento způsob kontraktace umožňuje silnější smluvní straně, většinou dodavateli, provést předem kalkulaci nákladů a rizik⁶³, toto promítnout do smlouvy a případně také snížit cenu, což může být pro slabší stranu v závěru výhodné.

Je-li podnikatel schopen např. předvídat v jakém místě a jakým způsobem budou řešeny případné spory vzniklé na základě této smlouvy, je schopen nabídnout zboží či

---

⁶² Vzhledem ke způsobu uzavírání těchto smluv se kromě pojmu „adhezní smlouvy“ užívá také pojem „*Take it or leave it*“ smlouvy.

⁶³ KAISER, Christopher. Take it or leave it: Monsanto v. McFarling, Bowers v. Baystate Technologies, and the federal circuits formalistic approach to contracts of adhesion. *Chicago-Kent Law Review*, 2005, s. 488.

služby za nižší cenu, neboť nemusí do ceny promítat vysoké náklady potenciálních sporů vedených např. v zahraničí.⁶⁴

To, že smlouva byla uzavřena adhezním způsobem, nemusí nutně znamenat, že silnější strana zneužila svého postavení k prosazení nerovnováhy práv a povinností smluvních stran. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 23 Co 5130/200: „*má slabší strana na výběr, zda uzavře smlouvu tak, jak je uvedena v návrhu strany silnější nebo smlouvu neuzavře, či učiní silnější straně protinávrh.*“⁶⁵ Nejedná se tedy o libovůli silnějšího, ani o jednání, jež by bylo možno považovat za jednání v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku nebo dobrými mravy.⁶⁶

Bohužel velmi často dochází k situaci, kdy silnější strana vnutí slabšímu smluvnímu partnerovi smluvní podmínky jednostranně výhodné. Slabší strana tak mnohdy nemá reálnou šanci podílet se na vyjednávání obchodních podmínek a „slepě“ rezignuje a přijme podmínky ve smlouvě předložené jí silnější stranou. K tomuto přístupu zejména přispívá fakt, že adhezní smlouvy jsou velmi často uzavírány v oblastech, kde je omezený počet soutěžitelů na straně nabídky, kteří nabízejí obchodní podmínky velmi podobné. Jedná-li se navíc o zboží nebo služby nezbytné, slabší strana nabývá dojmu, že jinou možnost, než návrh smlouvy přijmout, nemá. Např. při sjednávání smlouvy o dodávce elektrické energie slabší strana těžko od kontraktace odejde, když ví, že u ostatních poskytovatelů by s velkou pravděpodobností lepší podmínky nevyjednala a na dodávce elektrické energie je existenčně závislá. Problémem ovšem je, že slabší strana smlouvu mnohdy uzavře, aniž by

---

⁶⁴ Tuto argumentaci lze pozorovat na rozhodnutí *Carnival Cruise Lines, Inc. v. Shute*, 499 U.S. 585 (1991), kdy soud usoudil, že obchodní společnost Carnival Cruise Lines měla oprávněný zájem na určení příslušnosti soudů pro případné spory vzniklé na základě smlouvy, kdy doložka o příslušnosti soudů byla uvedena na lodním lístku na okružní plavbu. Společnost sídlila na Floridě, a stejně tak i okružní plavby začínaly ve státě Florida. Na druhou stranu protistranou byli většinou turisté, kteří pocházeli jak z Floridy, tak z jiných států USA, či z jiných kontinentů. Dle soudu bylo tedy racionální zúžit případná soudní jednání na stát Floridu a snížit tak riziko vysokého nárůstu nákladů v případě sporů. Subjekty využívající tyto služby pak měly možnost získat je za nižší cenu. Z doložky tedy plynula určitá výhoda pro obě smluvní strany.

Jedná se ale pouze o jeden přístup k prorogaci, který je navíc zastáván spíše v USA. Evropské spotřebitelské právo převážně zastává názor, že taková ujednání jsou vůči slabší straně nepřiměřená a tudíž pro spotřebitele nezávazná. (Srov. též II.- 9:409 DCFR).

⁶⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.3.2009, sp. zn. 23 Cdo 5130/2008.

⁶⁶ V případě spotřebitelských smluv pak také v rozporu se zákonnými ustanoveními na ochranu spotřebitele.

si ji přečetla, popř. si ji přečte, ale neporozumí možným následkům, a to i přesto, že strávila podstatné množství času průzkumem trhu a nabídek konkurentů (subjekt se ale zaměří převážně na výši ceny, nikoliv na ujednání doprovázející, která mohou v závěru cenu zboží či služby značně navýšit).⁶⁷

Problematika smluv uzavíraných adhezním způsobem nebyla v občanském ani obchodním zákoníku upravena. Ustanovení § 273 odst. 3 ObchZ ovšem uvádí možnost užití smluvních formulářů užívaných v obchodním styku k uzavření smlouvy, čímž připouští uzavírání smluv adhezním způsobem, neboť právě používání formulářů je typickým nástrojem uzavírání adhezních smluv, jak také předpokládá § 1798 odst. 2 NOZ. Ustanovení § 262 odst. 4 ObchZ pak adhezní smlouvy zmiňuje, ale dále jejich úpravu již v českém právu před rekodifikací nenalezneme. Přesto se s tímto pojmem musely české soudy opakovaně vypořádávat, neboť s nimi účastníci řízení mnohdy spojují porušení dobrých mravů, zásady poctivého obchodního styku či porušení ustanovení na ochranu spotřebitele, zejména ustanovení o zneužívajících klauzulích.⁶⁸ Jak již ale bylo řečeno výše, skutečnost, že smlouva byla uzavřena adhezním způsobem, není dostačující k určení neplatnosti ujednání, celé smlouvy ani k odepření výkonu práva takovou smlouvou založeného, a jak české soudy, tak odborná veřejnost se tohoto názoru drží.⁶⁹

Přesto se jeví jako žádoucí nabídnout jak subjektům závazkových vztahů, tak soudům podrobnější úpravu, neboť subjekty pojem „adhezní smlouva“ mnohdy používaly ve své argumentaci v řízení, ale soudy tuto argumentaci nepovažovaly za relevantní a nepřikládaly jí valný význam, neboť s faktem, že smluvní strany nejsou v rovné

---

⁶⁷ KAISER, Christopher. Take it or leave it: Monsanto v. McFarling, Bowers v. Baystate Technologies, and the federal circuits formalistic approach to contracts of adhesion. *Chicago-Kent Law Review*, 2005, s. 488.

⁶⁸ Ustanovení § 56 OZ o ochraně spotřebitele před zneužívajícími klauzulemi je implementací směrnice 93/13/EHS, přičemž směrnice se týká jen nepřiměřených podmínek, jež nebyly individuálně sjednány, zatímco § 56 OZ se aplikuje na ustanovení individuálně nesjednané (adhezní smlouvy, všeobecné obchodní podmínky) i ustanovení v běžné smlouvě, jejíž obsah byl projednán smluvními stranami.

⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne, sp. zn. 23 Cdo 5130/2008. Srov. též KAISER, Christopher. Take it or leave it: Monsanto v. McFarling, Bowers v. Baystate Technologies, and the federal circuits formalistic approach to contracts of adhesion. *Chicago-Kent Law Review*, 2005.

vyjednávací pozici a smlouva byla uzavřena adhezním způsobem, nespojuje zákon žádné právní následky.⁷⁰

Nový občanský zákoník, již inspirovaný nadnárodními projekty jako jsou zejména *Principy evropského smluvního práva*⁷¹ a *Návrh obecného referenčního rámce pro evropský občanský zákoník*⁷², takovou úpravu poskytuje v § 1798 až 1801.

V § 1798 odst. 1 NOZ stanoví, že smlouvou uzavíranou adhezním způsobem je smlouva, jejíž základní podmínky byly určeny jednou ze smluvních stran nebo podle jejich pokynů, aniž slabší strana měla skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit. Odstavec druhý pak přináší vyvratitelnou právní domněnku, že smlouva byla uzavřena adhezním způsobem, pokud byl k uzavření smlouvy se slabší stranou použit smluvní formulář užívaný v obchodním styku nebo jiný obdobný prostředek. Jedná se např. o frekventovanou formu smlouvy, kdy jedna strana smlouvy je ve formě formuláře určená k doplnění osobních údajů a specifických údajů pro tuto smlouvu a zadní strana pak obsahuje obchodní podmínky stanovené silnější stranou (poskytovatelem zboží či služeb). V pojmu adhezních smluv tedy nový občanský zákoník nijak nevybočuje z dosavadního přístupu odborné veřejnosti a justice.

Otázkou může být, zda bude nezbytné prokazovat slabší postavení ve smluvním vztahu i na základě jiných kritérií, či zda bude dostačující, že jsou smluvní podmínky určeny jednou smluvní stranou, aniž by druhá měla reálnou šanci jejich obsah ovlivnit.

3.2 Problematické doložky v adhezních smlouvách

3.2.1 Doložka odkazující na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy

Doložka ve smlouvě uzavřené adhezním způsobem, která odkazuje na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy je dle § 1799 NOZ platná, byla-li slabší strana s doložkou a jejím významem seznámena nebo prokáže-li se, že význam doložky musela znát.

---

⁷⁰ Srov. též rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.3.2009, sp. zn. 23 Cdo 5130/2008.

⁷¹ Článek 2:104 a 4:110 PECL.

⁷² Kniha II část 4 DCFR.

Zákonodárce v §1799 NOZ víceméně doplňuje úpravu obchodních podmínek, která již byla stručně obsažena i v obchodním zákoníku. Možnost určení části obsahu smlouvy odkazem na obchodní podmínky nový občanský zákoník obsahuje v § 1751 NOZ.

Vzhledem ke skutečnosti, že pro uzavírání smluv adhezním způsobem zákonodárce v novém občanském zákoníku zvolil přísnější úpravu než pro běžné smlouvy, také pro určení části obsahu smlouvy odkazem na obchodní podmínky došlo ke zpřísnění podmínek, kdy takový odkaz bude platný. Bude-li odkaz na obchodní podmínky použit k určení části obsahu běžné smlouvy, bude se pouze zkoumat, zda byly tyto obchodní podmínky smluvním stranám známy či zda byly připojeny k návrhu smlouvy (dle § 1751 NOZ). Půjde-li ovšem o adhezní smlouvu, kromě výše uvedeného pro platnost doložky odkazující na obchodní podmínky, bude nutné dle § 1799 NOZ, aby byla slabší strana s doložkou a jejím významem seznámena, nebo bude muset být prokázáno, že význam doložky jí musel být znám.

Otázkou je, jak bude silnější strana prokazovat, že slabší strana byla s doložkou a jejím významem seznámena, resp. že jí její význam musel být znám. Vzhledem k tomu, že se doložka bude nacházet v textu smlouvy, kterou slabší strana podepíše, silnější strana bude jistě vždy argumentovat, že již svým podpisem vyjádřila slabší strana seznámení a srozumění s podmínkami smlouvy, včetně této doložky, a vyjádřila vůli být těmito smluvními podmínkami vázána.

Např. dle článku 2:104 PECL není ovšem dostatečné, pokud je na obchodní podmínky ve smlouvě pouze odkázáno a smlouva podepsána. Je velmi snadno představitelné, že v případě dlouhé, nepřehledné smlouvy, mnohdy psané drobným písmem, či v případě online transakcí a využívání click-wrap smluv⁷³, slabší strana nevěnuje každému ujednání ve smlouvě patřičnou pozornost. Za prokázané, že slabší strana o doložce věděla, by soud pravděpodobně považoval případ, kdy by silnější strana slabšího partnera na doložku zvlášť upozornila, nebo byla-li by doložka ve smlouvě zvýrazněna.

Soudce Denning v rozhodnutí *Spurling v. Bradshaw* vyjádřil názor, že o čím nerozumnější doložky se jedná, tím více pozornosti by na ně mělo být upoutáno a tím

---

⁷³ V případě uzavírání *click-wrap* smluv přes internet spotřebitel akceptuje podmínky tak, že klikne na ikonu, díky čemuž se mu povolí další krok nákupu. Bez odsouhlasení pokračovat v nákupu nelze.

výrazněji by na ně měla být druhá strana upozorněna.⁷⁴ Některé doložky by dle soudce Denninga musely být dokonce vytištěny červeně a červená miniatura ruky by na ně musela poukazovat, aby bylo upozornění na doložku dostatečné.⁷⁵

Nejvyšší soud ČR se k podobné problematice vyjádřil v rozhodnutí sp. zn. 23 Cdo 1201/2009, ve kterém se zabýval možnou absencí vůle spotřebitele směřující k uzavření rozhodčí doložky. Nejvyšší soud ČR dospěl k závěru, že se sice jedná o smlouvu spotřebitelskou a adhezní, ale že posuzovaná smlouva není typickou adhezní smlouvou, neboť svým rozsahem, strukturou a volbou písma se blíží spíše individuálně sjednávaným smlouvám.⁷⁶ Vzhledem k tomu, že rozhodčí doložka byla uvedená jako samostatný bod se zvýrazněním pojmu „Řešení sporů“ a prostor pro podpis se nacházel přímo pod ní, soud dospěl k závěru, že „nelze dovodit, že žalobkyně v postavení průměrného spotřebitele (natož jako osoba vysokoškolsky vzdělaná) nemohla dost dobře vědět, že text, jenž podepisuje, obsahuje rozhodčí doložku.“⁷⁷

Dle mého názoru lze usoudit, že slabší strana je s doložkou seznámena, pokud tato doložka byla ve smlouvě, kterou slabší strana podepsala dostatečně zvýrazněna, pokud bylo toto ujednání označené „nadpisem“ charakterizujícím význam doložky, např. „Odkaz na obchodní podmínky společnosti XY“, zvláště pak nepůjde-li o smlouvu vybočující svou strukturou a rozsahem, či byla-li slabší strana na doložku zvláště upozorněna při kontraktaci. Domnívám se, že pokud půjde o smlouvy běžného rozsahu a není zřejmé, že se silnější partner snažil doložku ve smlouvě „ukrýt“, má si slabší subjekt smlouvu přečíst, než ji podepíše a přistoupí k uvedeným povinnostem, a není zde místo pro bezbřehou

---

⁷⁴ Rozhodnutí *Spurling v. Bradshaw*. Dostupné na:
<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1956/3.html>

⁷⁵ Toto pravidlo *common law* označuje jako „*red hand rule*“.

⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.6.2010, sp. zn. 23 Cdo 1201/2009. Tzv. obecná ujednání zprostředkovatelské smlouvy, v podstatě obchodní podmínky žalované vkomponované přímo do textu smlouvy, jsou uvedena na jediné straně, celkem o 14 bodech. Psána jsou drobnějším, avšak dobře čitelným písmem, a první slova, charakteristická pro ten či onen bod, jsou zvýrazněna tak, že jsou psána větším, standardním písmem a tučně.

⁷⁷ Tamtéž.

ochranu slabšího.⁷⁸ Tento závěr odůvodňuji i standardem uvedeným v § 4 odst. 1 NOZ, kde zákonodárce vyjadřuje právní domněnku, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností, a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat. Očekává-li tedy silnější strana, že slabší strana se bude chovat s běžnou péčí a opatrností, očekává pravděpodobně, že se seznámí s povinnostmi, ke kterým přistupuje alespoň v určitém rozsahu. Na druhou stranu nelze samozřejmě reálně očekávat, že se každý seznámí opravdu se všemi ustanoveními smlouvy, zejména v případě kontraktace přes internet, kdy se člověk víceméně „proklikává“ k ukončení nákupu a během toho přistoupá ke smluvním podmínkám. Problematické a rozsáhlé jsou ale většinou až obchodní podmínky nacházející se mimo vlastní text smlouvy, nikoli samotný odkaz na ně. Ten je většinou vyjma předmětu plnění a ceny mnohdy jediným dalším ustanovením samotné smlouvy.

Se znalostí významu doložky to může být komplikovanější, neboť znalost významu doložky je mnohem subjektivnější než pouhé seznámení se s její existencí. Zde bude jistě záležet také na složitosti doložky. Pokud by šlo o komplikovanou smluvní konstrukci, bude pochopitelně náročnější zjistit její skutečný význam a možné následky než u doložky jednoduché a ve smluvních vztazích často se opakující. Nemyslím ale, že by toto bylo zásadním problémem u doložek odkazujících na podmínky mimo vlastní text smlouvy, na rozdíl od nesrozumitelných doložek dle § 1800 odst. 1 NOZ, zejména když obchodní podmínky dle § 1751 NOZ musí být stranám známy nebo připojeny k návrhu smlouvy a slabší strana má tudíž možnost se s jejich obsahem seznámit.

Bude-li slabší strana seznámena s doložkou a jejím významem ze strany silnější strany, přičemž bude na doložku zvlášť upozorněna a význam jí bude vysvětlen, není zřejmě pochyb, že doložka bude platná. Nedojde-li ale k tomuto kroku ze strany silnějšího partnera či nebude-li doložka dostatečně vysvětlena ve vlastním textu smlouvy, budou soudy nuceny přistoupit ke zkoumání skutečnosti, zda slabší strana musela význam doložky znát. Zde bych následně viděla blízkou spojitost s doložkou dle § 1800 odst. 1

---

⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.6.2010, sp. zn. 23 Cdo 1201/2009. Dle Nejvyššího soudu ČR má i ochrana spotřebitele své meze a v žádném případě ji nelze pojímat jako obranu jeho lehkomyšlnosti a neodpovědnosti.

NOZ, neboť bude soud zkoumat, zda je význam doložky srozumitelný pro osobu s průměrným rozumem. Je-li třeba znát význam doložky, domnívám se, že je potřeba, aby jí osoba byla schopna porozumět.

3.2.2 Doložka čitelná jen se zvláštními obtížemi a doložka pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelná

První typ doložek uvedených v § 1800 odst. 1 NOZ není dle mého názoru nutné podrobněji rozebírat. Je-li doložka čitelná jen se zvláštními obtížemi, bude soud hodnotit podle způsobu vyhotovení smlouvy, tzn. velikost a druh písma, struktura textu smlouvy a také jistě barva písma a podkladu. Dle těchto kritérií soud zhodnotí, zda je doložka dobře čitelná a i v případě, že bude čitelná jen se zvláštními obtížemi, bude platná, pokud slabší straně nepůsobí újmu nebo prokáže-li druhá strana, že slabší straně byl význam doložky dostatečně vysvětlen. Podmínky platnosti budou blíže rozebrány při zkoumání druhého typu doložek uvedeném v tomto ustanovení.

Druhým typem doložky je doložka pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelná. Soud nebude zkoumat, zda konkrétní slabší strana, která smlouvu uzavřela, byla schopna význam a následky doložky pochopit, ale pouze zda osoba průměrného rozumu by tuto doložku a její význam pochopila. Půjde-li tedy o doložku, jejíž text bude napsán odborným jazykem, kterému průměrný člověk bez patřičného vzdělání není schopen porozumět, bude zřejmě taková doložka naplňovat předpoklady doložky nesrozumitelné pro osobu průměrného rozumu. Přestože nebude doložka sepsána odborným jazykem, může být nesrozumitelná také z důvodu značného rozsahu nebo půjde-li o složitou smluvní konstrukci, která bude mít rozsáhlejší důsledky, než se při prvním pohledu zdá.

Nejvyšší soud ČR např. shledal, že taková smluvní konstrukce byla ve smlouvě, která znemožňovala zájemci se bezsankčně vyvázat ze smluvního vztahu, dokonce v případě nečinnosti zprostředkovatele, a to smluvní pokutou vázanou na jednostranné ukončení smlouvy proti vůli zprostředkovatele.⁷⁹ Nejvyšší soud došel k závěru, že šlo o

---

⁷⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16.9.2010, sp. zn. 33 Cdo 4601/2008: zprostředkovatelská smlouva, kdy na ukončení smlouvy proti vůli zprostředkovatele byla navázána smluvní pokuta ve výši provize. Smlouva znemožňovala zájemci vyvázat se bezsankčně ze smluvního vztahu, dokonce i při nečinnosti zprostředkovatele, což vedlo k výrazné nerovnováze práv a povinností smluvních stran.

„promyšlenou smluvní konstrukci, která laikovi jen stěží umožňovala učinit si reálnou představu o veškerých právních důsledcích vyplývajících z této smlouvy.“⁸⁰

Nesrozumitelná doložka bude ovšem platná, pokud nepůsobí slabší straně újmu. Zákonodárce přímo stanovil, že předmětná doložka musí působit újmu, nejedná se tedy pouze o vyjádření, k čí tíži má taková doložka směřovat, nebo v čí je neprospěch. Aby byla taková doložka neplatná, bude nutné, aby nepodnikateli újmu opravdu působila, především pak půjde o újmu majetkovou.

Tuto podmínku by smluvní konstrukce uvedená výše a řešená v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 4601/2008 nespĺnila, neboť zde vznikla v případě jednostranného ukončení proti vůli zprostředkovatele zájemci jako slabší straně újma ve výši 200.000,- Kč, což byla ujednaná smluvní pokuta.

I v tomto případě by ovšem doložka mohla být platná, pokud by druhá strana prokázala, že slabší straně byl význam dostatečně vysvětlen. Zde bude jistě nutné ze strany silnějšího učinit více než jen na doložku dostatečně upozornit a snažit se prokázat, že význam doložky musel být slabší straně znám. Zde se naopak předpokládá, že bez bližšího vysvětlení není doložka srozumitelná a význam slabší straně není zřejmý, k jejímu pochopení slabší straně nestačí pouze její přečtení ve smlouvě.

Ke srozumitelnosti se zákonodárce vyjadřuje také v rámci právní úpravy spotřebitelských smluv v § 1811 NOZ, kde stanoví, že veškerá sdělení vůči spotřebiteli musí podnikatel učinit jasně a srozumitelně v jazyce, ve kterém se uzavírá smlouva.

Potřebou srozumitelnosti adhezních smluv se zabývá také DCFR v bodě II.-9:402, kde stanoví, že osoba, která předloží návrh smlouvy je povinna zajistit, aby tato smlouva byla sepsána jasně a srozumitelně, a stejným způsobem i představena druhé straně. Silnější strana přebírá zodpovědnost za to, že druhá strana se s podmínkami uvedenými ve smlouvě bez problému seznámí, a že smlouva je relevantní zdroj informací pro slabší stranu jak před

---

⁸⁰ Tamtéž, zde se sice jednalo o spotřebitelskou smlouvu, ale vzhledem k tomu, že má být doložka srozumitelná pro osobu průměrného rozumu, nepůjde o vztah mezi podnikateli, a vzhledem k tomu, že adhezní smlouvy jsou nejčastěji zároveň smlouvy spotřebitelské, zdá se adekvátní tento judikát použít.

uzavřením smlouvy, tak v průběhu plnění, a že nebude mít problém porozumět, jaká jsou její práva a povinnosti.⁸¹

3.2.3 Doložka pro slabší stranu zvláště nevýhodná

Dalším druhem doložek, který je upraven v § 1800 odst. 2 NOZ, je doložka, která je pro slabší stranu zvláště nevýhodná, aniž je pro to rozumný důvod, zejména odchyluje-li se smlouva závažně a bez zvláštního důvodu od obvyklých podmínek ujednávaných v obdobných případech. Způsobu posouzení, kdy se již bude jednat o doložku zvláště nevýhodnou pro slabší stranu, a srovnání působnosti tohoto ustanovení s působností § 433 NOZ a § 1813 NOZ se budu zabývat šířeji v kapitole 4.3.2 této práce.

3.3 Kogentnost ustanovení § 1799 a 1800 NOZ a následky jejich porušení

Tato kapitola se zabývá důsledky toho, že se smluvní strany nebudou ustanoveními § 1799 a 1800 NOZ řídit, a to v případě, že nepůjde o adhezní smlouvu uzavřenou mezi podnikateli. V § 1801 NOZ zákonodárce stanoví, že pokud se strany odchýlí od § 1799 nebo 1800 NOZ nebo některé z těchto ustanovení vyloučí, nepřihlíží se k tomu. Otázkou je, co zákonodárce myslel pojmem „nepřihlíží se“.

V důvodové zprávě se uvádí, že stanovením, že se k závadnému ujednání nepřihlíží, se formuluje zákonný zákaz.⁸² Tato část zatím nezpůsobuje velké problémy, není sice užito pojmu stanovující jasný zákaz (jako „zakazuje se“, „nesmí“ apod.), ale je-li řečeno, že se k takovému ujednání nepřihlíží, zákonodárce zřejmě nechce, aby se taková ujednání ve smlouvách vyskytovala, resp. aby působila právní následky. Rozsáhlejší rozbor si vyžaduje otázka, jaké mají být následky takové jednání, respektive jaká bude následovat sankce.

Část odborné veřejnosti se kloní k závěru, že takové jednání, ke kterému se nepřihlíží, je zdánlivé, tudíž vůbec neexistuje, aniž by se zkoumala jeho platnost, a soud

---

⁸¹ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR): draft common frame of reference (DCFR). Editor Christian von Bar. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008, 658 s. ISBN 978-386-6530-591.

⁸² VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku. Praha: Vláda ČR, 2012, s. 32.

k tomu musí v případném sporu přihlédnout i bez návrhu.⁸³ K této teorii se přiklonila značná část veřejnosti zejména při pohledu na § 554 NOZ, který stanoví, že ke zdánlivému právnímu jednání se nepřihlíží. Může se tedy zdát, že zdánlivé právní jednání má mít stejné důsledky jako jednání, u nichž je výslovně řečeno, že se k nim nepřihlíží, a touto cestou dojít k závěru, že i tato závadná právní jednání budou zdánlivá.

Domnívám se ovšem, že uvedený závěr je dosti problematický. To, že zákonodárce říká, že se ke zdánlivému jednání nepřihlíží, nemusí nutně znamenat, že veškerá jednání, ke kterým se nepřihlíží, jsou taky zdánlivá. První problém spatřuji v tom, že by zákonodárce po deklaraci snahy o rozšíření zásady autonomie vůle, omezení kogentních ustanovení a prosazování platnosti před neplatností, nebo pokud možno alespoň neplatnosti relativní před absolutní, vytvořil tuto zvláštní kategorii právních jednání, která by vůbec nezohledňoval a hodlal by v těchto situacích absolutně popřít vůli stran. Pokud by taková jednání byla považována za zdánlivá, mělo by to ještě přísnější efekt než neplatnost a vůli stran takové ujednání sjednat by se soud vůbec nezabýval. Ne vždy ale dosáhne právní jednání, se kterým zákonodárce spojuje pojem „nepřihlíží se“, takové závadnosti jako jednání, které nový občanský zákoník považuje za absolutně neplatné, tj. jednání, které se zřejmě přičí dobrým mravům nebo odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek.

Za druhé si nemyslím, že typ vad, se kterými nový občanský zákoník spojuje termín „nepřihlíží se“, odpovídá svou podstatou typu vad, které postihuje zákonodárce zdánlivostí. Dle § 551 až 553 NOZ je zdánlivé právní jednání takové, které postrádá některý ze základních znaků právního jednání (vůle nebo projev) a pouze budí dojem právního jednání. Odchýlí-li se strany od kogentních ustanovení o adhezních smlouvách nebo ujednají promlčecí lhůtu v neprospěch slabší strany (§ 630 odst. 2 NOZ) či vyloučí nebo omezí právo slabší strany na náhradu újmy (§ 2898 NOZ), nepůjde o objektivní nedostatek některého ze znaků právního jednání ze strany slabší strany (vůle či projevu).

---

⁸³ Srov. HAVEL, B. O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. *Obchodněprávní revue*. 1/2013, s. 15; ŠTENGLOVÁ, I. v ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. C. H. Beck, Praha, 2013, s. 429 a VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku. Praha: Vláda ČR, 2012, s. 137.

Dalo by se říci, že vůle slabší strany je v některých případech modifikována či v některých ohledech potlačena, zejména v případě adhezních smluv. Dovedu si tedy představit argumentaci, že tato ustanovení vyžadují postižení sankcí zdánlivosti, neboť má-li být ochrana účinně poskytnuta, nesmí záviset na právním jednání slabší strany, která k tomuto ujednání sama přistoupila, a to pravděpodobně aniž by si uvědomovala nevýhodnost takového ujednání z důvodu své snížené odbornosti, informovanosti či horšího postavení, nebo z důvodu své závislosti na straně silnější. Nedomnívám se ale, že v těchto případech existuje takový nedostatek vůle, jež je vyžadován pro zdánlivost právního jednání, neboť nejde o nesvéprávnost jednající osoby nebo použití fyzického násilí k donucení osoby k takovému jednání.⁸⁴

Dalším důvodem, proč by tato právní jednání neměla být považována za zdánlivá, je dle mého skutečnost, že jeden z hlavních rozdílů mezi zdánlivostí a neplatností se pojí s právem na náhradu škody. Vzhledem ke skutečnosti, že tato ustanovení jsou převážně určena k ochraně slabší strany, nevidím důvod, jak by bylo účelné této smluvní straně odepřít možnost uplatnit právo na náhradu škody, která by jí neplatností právního jednání vznikla.

V tomto konkrétním případě ustanovení § 1801 NOZ by bylo nahlíženo na takové právní jednání, které by se odchýlilo od ustanovení § 1799 a 1800 NOZ jako na zdánlivé, nekonzistentní. V samotných ustanoveních zákonodárce užívá pojmu platnost či neplatnost doložek, pokud by ale odchýlení se od těchto ustanovení znamenalo zdánlivost takového právního jednání, vznikl by zde konflikt mezi zdánlivostí a neplatností.

Z výše uvedených důvodů se tedy domnívám, že pojem „nepřihlíží se“ by neměl být vykládán tak, že předmětné právní jednání bude zdánlivé.⁸⁵ Domnívám se, že tento pojem lze chápat jako vyjádření zákazu, což činí předmětná ustanovení kogentní. Odchýlili se strany od těchto ustanovení, bude se jednat o rozpor se zákonem, který dle § 580 odst. 1 NOZ je důvodem neplatnosti takového právního jednání, pokud to smysl a účel zákona

---

⁸⁴ Srov. též TICHÝ, L. v ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1342.

⁸⁵ Srov. též ČECH, Petr a PELIKÁN, Robert. *Doplňkový materiál k semináři. Smluvní a závazkové právo v novém občanském zákoníku. Základní přehled vybraných změn.* Bovapolygon, listopad 2013, s. 5.

vyžaduje. Účelem těchto ustanovení je převážně ochrana slabší strany před takovým ujednáním, které by pro ni bylo zvláště nevýhodné, a k tomuto účelu dle mého názoru slouží převážně relativní neplatnost.⁸⁶ Navíc užitím termínu „nepřihlíží se“ zákonodárce dává dle mého názoru najevo, že právní jednání odporující takovému zákonnému ustanovení, není jen pouhým rozporem se zákonem, ale že smysl a účel zákona vyžaduje, aby takové právní jednání bylo stíženo neplatností.

V těchto konkrétních případech pak zákonodárce přímo sděluje podmínky pro platnost některých doložek, v § 1800 užívá pojmu neplatnost pro doložku zvláště nevýhodnou pro slabší stranu. Pro konzistenci s výše uvedeným pak dle mého musí být odchýlení se od § 1799 nebo 1800 NOZ, či vyloučení některého z těchto ustanovení postiženo také sankcí neplatnosti.

Jedná se o ustanovení na ochranu jedné – slabší strany, a proto bude pouze tato strana oprávněna namítnout neplatnost takového ujednání. Pokud ovšem takovým ujednáním bude porušen také veřejný zájem, tj. pokud se bude zjevně přičít dobrým mravům nebo bude zjevně narušovat veřejný pořádek, bude takové právní jednání absolutně neplatné a soud k neplatnosti přihlédne z úřední povinnosti.

Odlišnou teorii ale zastává např. Svoboda Karel, který vyjádření „nepřihlíží se“ považuje za konstrukci absolutní neplatnosti, a vadné právní jednání je tedy o počátku neúčinné a soud k tomu musí přihlédnout i bez návrhu.⁸⁷ Vzhledem k dosti restriktivnímu vymezení absolutní neplatnosti v § 588 NOZ nemyslím, že by se měla veškerá ujednání, ke kterým se dle zákona nepřihlíží, považovat za absolutně neplatné. Nedomnívám se, že dotčená ustanovení (tj. ta obsahující „nepřihlíží se“) jsou tak silně spojena s dobrými mravy či veřejným pořádkem, aby jakékoliv ujednání od nich se odchylující bylo vždy absolutně neplatné, a proto bude muset soud vždy hodnotit konkrétní okolnosti případu. Rozdíl mezi relativní a absolutní neplatností, a postup při posuzování je blíže popsán v kapitole 2.3.2 této práce.

---

⁸⁶ VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku. Praha: Vláda ČR, 2012, s. 142.

⁸⁷ SVOBODA, K. v ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1589.

3.4 Adhezní smlouva mezi podnikateli

3.4.1 Dispozitivnost § 1799 a 1800 NOZ pro podnikatele

Jako nešťastné vidím řešení, jež zákonodárce použil pro podnikatele, a to možnost odchýlení se od ustanovení § 1799 a 1800 NOZ, nebo jejich vyloučení. Problematické je, zda vůbec lze vyloučit zákonná ustanovení stanovující, jaká právní jednání jsou neplatná. Dle § 1 odst. 2 NOZ je totiž v dispozici stran ujednat si rozdílně od zákona svá práva a povinnosti, nikoliv to zda bude jejich závadné jednání postiženo sankcí či nikoliv.⁸⁸

Zároveň je dost nezvyklé, aby právní úprava ohledně adhezních smluv byla dispozitivní, byť i jen pro zúžený okruh osob. Pokud tvrdíme, že slabší strana neměla šanci ovlivnit podmínky ve smlouvě, zdá se nesmyslné zároveň tvrdit, že tato samá strana souhlasila s omezením takové ochrany v textu té samé smlouvy, jejíž obsah nemohla ovlivnit. Také v DCFR autoři počítají s kogentním charakterem právní úpravy, a to i pro podnikatele, ale v jiném rozsahu.⁸⁹

Řešení se přitom jeví celkem jednoduché. Zákonodárce mohl rovnou vymezit, že ustanovení § 1799 a 1800 NOZ se nevztahují na smlouvy uzavřené mezi podnikateli a pro takové smlouvy vymezit zvlášť zakázanou doložku, což nakonec v § 1801 NOZ stejně činí. Zdá se trochu nesmyslné nahlížet na ustanovení § 1799 a 1800 NOZ jako na dispozitivní úpravu pro podnikatele. V obvyklém případě, je-li úprava dispozitivní, tak se na strany bude aplikovat, pokud si ji strany ve smlouvě nevyloučí, nebo pokud si danou problematiku neupraví ve smlouvě odlišně. V tomto případě ale předmětná ustanovení neurčují práva a povinnosti stran, kterými by byly vázány, pokud by si užití úpravy nevyloučily nebo neupravily odlišně. Předmětná ustanovení stanoví, která ujednání jsou platná a neplatná, tj. omezují smluvní volnost. Předmětná ustanovení by tedy neměla smysl, byla-li by pro podnikatele dispozitivní.⁹⁰ Pokud tedy strany předmětná ustanovení vyloučí, vyloučí tím neplatnost takových smluvních ujednání, která budou daným ustanovením

⁸⁸ PELIKÁN, R. a PELIKÁNOVÁ, I. v ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 15.

⁸⁹ Článek II.-9:401 DCFR.

⁹⁰ PELIKÁN, Robert. Kogentní a dispozitivní ustanovení v novém zákonu o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue.* 2012, č. 9, s. 247. ISSN 1803-6554.

odporovat. Pokud se od nich odchýlí, což znamená, že se dohodnou na takovém ujednání, které odporuje daným ustanovením, takové ujednání bude platné, pokud tedy nedosáhne úrovně absolutní neplatnosti, nebo pokud nebude odpovídat zakázanému ujednání mezi podnikateli dle § 1801 NOZ. Zdá se tedy, že neexistuje situace, kdy tato ustanovení mohou být aplikována na podnikatele.

Jak již bylo řečeno výše, pro úpravu adhezních smluv zákonodárce nezvolil, dle mého, nejlepší řešení, neboť není zcela srozumitelné, jak to je s adhezními smlouvami mezi podnikateli, navíc vybočil zákonodárce ze standardního kogentního charakteru ustanovení upravujících adhezní smlouvy, stanovuje, že je v dispozici stran dohodnout si platnost či neplatnost právních jednání, a navíc není ani zřejmé, zda mají být taková právní jednání neplatná či zdánlivá.

Dle mého názoru se jeví jako nejschůdnější řešení přistoupit k tomuto problému tak, že § 1799 a 1800 NOZ se pro smlouvy mezi podnikateli nikdy neuplatní, a pro podnikatele platí samostatné ustanovení v § 1801 věta druhá NOZ, kde zákonodárce stanovil, že v adhezní smlouvě nesmí být doložka uvedená mimo vlastní text smlouvy, která hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku. Tento přístup by se také nejvíce blížil úpravě v DCFR, kterou se nechal zákonodárce pro nový občanský zákoník inspirovat.⁹¹

3.4.2 Doložka zakázaná dle § 1801 NOZ

V § 1801 NOZ zákonodárce stanovil limity také pro podnikatele uzavírající adhezní smlouvy. Podnikatelé vystupují v právních vztazích jako odborníci, s čímž zákon spojuje legitimní očekávání druhé strany, že podnikatel jedná s očekávanými znalostmi a pečlivostí. Z tohoto důvodu neshledává společnost obecně potřebu podnikatele chránit v takovém rozsahu, v jakém je chráněn spotřebitel či jiná nepodnikající osoba.

I v obchodním styku platí ale zásada poctivosti a dobré víry a každý podnikatel má právo očekávat, že jeho obchodní partner bude tuto zásadu dodržovat, a že adhezní smlouva, kterou mu tento obchodní partner předloží, bude sepsána s vědomím povinnosti jednat poctivě. Hlavním důvodem pro uzavírání smluv adhezním způsobem je

---

⁹¹ Článek II.-9:405 DCFR.

zjednodušení procesu a snížení nutných nákladů. Vzhledem k tomu, že druhá strana nemá možnost ovlivnit základní podmínky smlouvy, očekává, že tato smlouva bude vyvážená a že se zde nebudou nacházet žádná překvapivá a neobvyklá ujednání, a to platí i v případě, že tuto smlouvu uzavírají dva podnikatelé. Vzhledem k vyšším požadavkům na podnikatele ohledně profesionality ale zákonodárce pro jejich případ limity přípustnosti posouvá.

Pro neplatnost doložky v adhezní smlouvě mezi podnikateli je nutné splnit zároveň tři podmínky. Za prvé se musí jednat o doložku uvedenou mimo vlastní text smlouvy. Bude-li tedy smlouva obsahovat odkaz na obchodní podmínky dle § 1751 NOZ, bude se tato doložka typicky nacházet v textu takových obchodních podmínek strany, která návrh smlouvy předložila.

Druhým kritériem je, že taková doložka bude hrubě odporovat obchodním zvyklostem. Kdy se bude již jednat o kvalifikovaný rozpor s obchodními zvyklostmi, budou posuzovat soudy případ od případu podle konkrétních okolností. Obchodní zvyklosti jsou zavedená a ustálená obchodní praxe, která je dodržována mezi účastníky obchodních vztahů. Může se jednat o pravidla uplatňovaná v obchodě obecně, v jednotlivých odvětvích, v určitém druhu obchodů, či mohou být omezeny určitým územím.⁹² „*Ne každé obvyklé chování účastníků obchodních vztahů je obchodní zvyklostí, zejména v případech opakovaného porušování práv a povinností.*“⁹³

Třetím a posledním kritériem je potom hrubý rozpor se zásadami poctivého obchodního styku. Zásady poctivého obchodního styku jsou definované jako souhrn „*společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.*“⁹⁴ Základem zásad poctivého obchodního styku je nalézání spravedlnosti tam, kde by formální aplikace právních norem vedla k nepřijatelným důsledkům mezi stranami.⁹⁵ Ve vztazích mezi podnikateli se ovšem může

---

⁹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.3.2011, sp. zn. 32 Cdo 4932/2009.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.6.1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96.

⁹⁵ V dosavadní právní úpravě nastavoval korektiv jednání, který subjekty obchodněprávního vztahu nesmějí překročit při prosazování svých zájmů v § 265 ObchZ a toto ustanovení tak bylo třeba vnímat jako příkaz soudci, aby rozhodoval v souladu s ekvitou. (Srov. též rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 6.9.2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.)

to, co by již bylo v rámci obecného občanského práva považováno za nemravné, jevit jako poctivé, a to protože v obchodním styku se nepřihlíží k sociální spravedlnosti v takovém rozsahu, a protože se berou v úvahu zvláštnosti profesionálních vztahů podnikatelského prostředí a jeho specifické etiky.⁹⁶

Zásada poctivého obchodního styku fungovala jako korektiv jednání také v dosavadní právní úpravě, nešlo ovšem o zásadu primárně směřující k ochraně slabšího. Soud výkon práva odepřel bez ohledu na klasifikaci subjektů právního vztahu jako „profesionála“ či „slabší strany“.⁹⁷ Přesto ale k porušení zásad poctivého obchodního styku docházelo především silnějším subjektem, který se domáhal práva, které mu sice bylo smluvním ujednáním přiznáno, ale přesto se jevilo jako nespravedlivé vůči druhé (většinou slabší) straně.

Ani v § 1801 NOZ nemluví zákonodárce výslovně o slabší smluvní straně, ale stanoví, že k doložce se nebude přihlížet, pokud strana, která doložku nenavrhl, prokáže, že doložka hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku. Taková doložka bude tedy neplatná, přičemž neplatnosti se bude dovolávat pouze strana, která smlouvu nenavrhl, ledaže by se taková doložka zjevně přičila dobrým mravům či zjevně narušovala veřejný pořádek. V tom případě by byla doložka absolutně neplatná.

3.5 Dílčí shrnutí

Závěrem této kapitoly bych ráda zopakovala, že uzavírání smluv adhezním způsobem není *a priori* závadné. Takový způsob kontraktace může být pro obě strany výhodný, neboť nemusí připravovat návrh smlouvy speciálně pro tento konkrétní případ, což by je stálo další náklady, ale využijí svých zkušeností a využijí např. smlouvu formulářovou.

Základem ale je, že taková smlouva musí být vyvážená a nesmí obsahovat žádná neočekávaná ujednání. Pro případ, že by silnější subjekt nejednal poctivě, nebo by zkrátka tuto vyváženost z jakéhokoliv důvodu nezajistil, zákonodárce vymezil v občanském

---

⁹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.1.2009, sp. zn. 29 Cdo 359/2007 a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.1.2009, sp. zn. 29 Cdo 359/2007.

⁹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.2.2012, sp. zn. 32 Cdo 4267/2010.

zákoníku, které doložky jsou v adhezní smlouvě problematické a stanovil, za jakých podmínek budou platné či nikoliv.

Zákonodárce pro úpravu adhezních smluv použil neobvyklé řešení, neboť stanovil, že úprava pro smlouvy s alespoň jedním nepodnikatelem je kogentní, zatímco úprava pro smlouvy mezi podnikateli je dispozitivní. Nedomnívám se, že je vůbec možné v těchto konkrétních případech považovat právní úpravu za dispozitivní, neboť předmětná ustanovení omezují smluvní volnost a pojednávají o neplatnosti určitých ujednání.

Výkladem jsem nicméně dospěla k závěru, že § 1799 a 1800 NOZ obsahují úpravu pouze pro smlouvy s alespoň jedním nepodnikatelem a § 1801 věta druhá NOZ stanoví limity autonomie vůle v podnikatelských vztazích. Vůči nepodnikatelům zákonodárce vidí jako problematické doložky odkazující na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy, doložky nečitelné a nesrozumitelné, a v neposlední řadě doložky zvláště nevýhodné pro slabší stranu bez rozumného důvodu. Mezi podnikateli se musí jednat o doložku uvedenou mimo text smlouvy, která hrubě odporovat obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku.

Bude-li se některá taková problematická doložka nacházet ve smlouvě, bude neplatná. Vzhledem k tomu, že předmětná právní úprava je určena na ochranu zájmů jedné – slabší strany, bude takové ujednání pravděpodobně relativně neplatné. Pokud ovšem takovým ujednáním bude porušen také veřejný zájem, tj. pokud se bude zjevně přičít dobrým mravům nebo bude zjevně narušovat veřejný pořádek, bude takové právní jednání absolutně neplatné a soud k neplatnosti přihlédne z úřední povinnosti.

4 UJEDNÁNÍ ZAKÁZANÁ VE SMLOUVÁCH SE SLABŠÍ STRANOU

4.1 Změna promlčecí lhůty v neprospěch slabší strany

Dle § 630 odst. 2 NOZ si lze ujednat délku promlčecí lhůty počítané ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé, jinou, než je zákonem stanovená. Je třeba doplnit, že jde o ujednání změny subjektivní promlčecí lhůty, stanovené zákonem ve výši tří let ode dne, kdy mohlo být právo uplatněno poprvé, tj. ode dne, kdy se věřitel dozvěděl nebo měl a mohl dozvědět o rozhodných skutečnostech. Promlčecí lhůta počíná běžet ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé. Nový občanský zákoník vychází z pojetí, že věřitel nemůže své právo uplatnit, pokud nezná rozhodné okolnosti.⁹⁸ Z této skutečnosti však nelze těžit, pokud uvedené okolnosti věřitel nezjistil z vlastní nedbalosti.⁹⁹ Zákonodárce proto přidává objektivizující kritérium, a v případě, že se věřitel nedozvěděl o rozhodných skutečnostech, začne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy se věřitel o rozhodných okolnostech dozvědět měl a mohl. Pro posouzení, zda věřitel měl a mohl vědět o rozhodných skutečnostech pro počátek běhu promlčecí doby se „vychází z toho, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka, získané poznatky zpracovává s běžnou péčí a opatrností.“¹⁰⁰

Promlčecí lhůta je ovšem omezena lhůtou stanovenou objektivním počátkem, a to dnem, kdy právo dospělo (tj. stalo se splatným), resp. počátkem stanoveným ve zvláštních ustanoveních § 631 a násl. NOZ. Tato lhůta skončí u majetkových práv nejpozději uplynutím deseti let, pokud zákon nestanoví jinou promlčecí lhůtu, jak tomu činí např. u promlčení práva na náhradu škody způsobené úmyslně (patnáct let od vzniku škody).

*„Obecně není důvod bránit stranám, aby si ujednaly délku promlčecí lhůty. Současně se jeví jako vhodné stanovit pro tuto možnost určité limity.“*¹⁰¹ Prvním omezením

⁹⁸ ELIÁŠ, K. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. č. 1-2, 2011, s. 50.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ SVOBODA, K. v ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář, Svazek I.*, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1557.

¹⁰¹ VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku. Praha: Vláda ČR, 2012, s. 152.

je, že si nelze ujednat odlišně od zákona objektivní lhůtu stanovenou § 629 a 631 a násl. NOZ, ale pouze lhůtu subjektivní. Druhým je omezení časové, neboť si lze ujednat promlčecí lhůtu pouze v rozsahu minimálně jednoho roku a maximálně v délce patnácti let.¹⁰² Odstavec druhý § 630 NOZ stanovuje také omezení věcné, neboť si nelze ujednat kratší promlčecí lhůtu, jde-li o právo na plnění vyplývající z újmy na svobodě, životě nebo zdraví nebo o právo vzniklé z úmyslného porušení povinnosti. Posledním omezením je zákaz sjednat si kratší nebo delší promlčecí lhůtu než je lhůta zákonná v neprospěch slabší strany.

Pojem slabší strany dle tohoto ustanovení lze pravděpodobně vykládat stejně jako slabší stranu v § 433 NOZ. Slabší stranou bude tedy kdokoliv, přičemž i zde se pravděpodobně uplatní právní domněnka, že slabší stranou bude ten, kdo bude vystupovat v hospodářském styku vůči podnikateli mimo souvislost s vlastním podnikáním. Slabší stranou budou tedy zejména spotřebitelé, nepodnikající právnické osoby a podnikatelé, kteří nebudou v této konkrétní záležitosti jednat v souvislosti se svým podnikáním, ale také podnikatelé, kteří budou jednat v souvislosti se svým podnikáním, budou-li v postavení slabšího.

Na rozdíl od § 433 NOZ zde zákonodárce již neuvádí, že silnější stranou musí být podnikatel, a že silnější strana musí mít výhodu v podobě kvality odborníka či hospodářského postavení. Ustanovení § 630 odst. 2 NOZ tedy bude mít rozsáhlejší působnost než § 433 NOZ, neboť se užije minimálně také na případy, kdy bude odlišná promlčecí lhůta ujednána mezi dvěma nepodnikateli, bude-li některý z nich považován za slabší stranu. Obecně lze říci, že slabší stranou bude pravděpodobně ten, kdo bude v horším hospodářském postavení nebo u něj bude hrozit menší informovanost a menší možnost hájit své zájmy vůči straně silnější.

Pro zhodnocení toho, zdali je ujednání v neprospěch slabšího, nebude v tomto případě nutné rozsáhlé zkoumání jako v případě § 433 NOZ. Dá se říci, že v neprospěch

---

¹⁰² V časovém omezení se nový občanský zákoník inspiroval DCFR (III.- 7:601), který stanoví také minimální délku jeden rok. Maximální délku promlčecí lhůty pak zákonodárce nepřevzal v délce třiceti let, ale zkrátil ji na patnáct let, neboť to je nejdelší délka objektivní promlčecí lhůty, kterou nový občanský zákoník stanovuje.

slabšího bude ujednání, kterým dojde ke zkrácení promlčecí lhůty u jeho práv anebo naopak kterým dojde k prodloužení promlčecí lhůty u práv strany silnější, resp. k prodloužení promlčecí lhůty u povinností slabšího. Bude třeba brát zřetel také na skutečnost, zda došlo k prodloužení či zkrácení promlčecí lhůty oběma stranám ve stejném rozsahu či zda je sjednání odlišné promlčecí lhůty ve prospěch či k tíži pouze jedné z nich.

K takovému ujednání promlčecí lhůty, jež je v neprospěch slabšího, se nepřihlíží. Ohledně interpretace „nepřihlíží se“ odkazují na rozbor této problematiky v kapitole 3.3. této práce. V tomto případě ale o to více nevidím důvod pro to, aby pojem „nepřihlíží se“ byl vykládán tak, že následkem je zdánlivost takového právního jednání. Odlišná promlčecí lhůta totiž může být sjednána jak ve smlouvách uzavřených adhezním způsobem, tak projednána individuálně. Možnost slabší strany ovlivnit existenci takového ujednání může být tedy zásadně větší než v případě doložek dle § 1799 a 1800 NOZ. Navíc ani směrnice o nepřiměřených podmínkách, ani DCFR neuvádějí ujednání odlišné promlčecí lhůty jako problematické ustanovení, u kterého by měl být proveden test nepřiměřenosti.

Dle dosavadní právní úpravy v obchodním zákoníku bylo možné pouze prodloužit zákonnou čtyřletou promlčecí lhůtu písemným prohlášením dlužníka, a to i opakovaně, přičemž toto prohlášení šlo učinit i před počátkem běhu promlčecí lhůty. Tato úprava se ovšem vztahovala také na absolutní a fakultativní obchody, a tedy i na spotřebitelské smlouvy. Existovaly rozdílné názory na to, zda by v takovém případě neměla být použita právní úprava promlčení v občanském zákoníku na základě § 262 odst. 4 ObchZ. Nejvyšší soud k ČR se k této problematice vyjádřil v rozhodnutí sp. zn. 32 Cdo 3337/2010¹⁰³, kde stanovil, že ustanovení o promlčení v občanském zákoníku nejsou ustanoveními na ochranu spotřebitele, a že tudíž i v případě právního vztahu, kde je jednou stranou nepodnikatel, se bude aplikovat úprava promlčení v obchodním zákoníku, nikoliv v občanském.¹⁰⁴

---

¹⁰³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.7.2012, sp. zn. 32 Cdo 3337/2010.

¹⁰⁴ Ústavní soud ale na druhou stranu usoudil, že prodloužení promlčecí lhůty zhoršuje postavení spotřebitele odchýlně od zákona a tudíž je absolutně neplatné. (Srov. nález Ústavního soudu ze dne 27.10.2011, sp. zn. I. ÚS 1845/11.) Nutno ale dodat, že Ústavní soud zde především konstatoval vnitřní nesourodost rozhodnutí odvolacího soudu a jeho rozpornost s právem na spravedlivý proces. Dále uvedl, že pokud by odvolací soud zamýšlel znovu usuzovat tak, že smluvně sjednané prodloužení promlčecí doby je

Zákonodárce v novém občanském zákoníku jasně vyslovuje, že změna promlčecí lhůty nebude již dále možná v neprospěch slabšího bez případných následků. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem by ale těmito následky neměla být dle mého zdánlivost takového právního jednání, ale jeho neplatnost pro rozpor se zákonem. Půjde o rozpor se zákonem, který bude stížen neplatností, neboť zákonodárce dává vyjádřením, že se k tomuto ujednání nemá přihlížet najevo, že účelem ustanovení je, aby takové právní jednání nemělo právní následky. Vzhledem k upřednostňování relativní neplatnosti před absolutní a vzhledem k tomu, že ustanovení § 630 odst. 2 NOZ směřuje k ochraně zájmu slabší strany, bude toto ujednání stíženo relativní neplatností a slabší strana, v jejíž neprospěch byla délka promlčecí lhůty sjednána, bude oprávněna uplatnit neplatnost takového ujednání dle § 586 odst. 1 NOZ. Pokud tato neplatnost ujednání namítne, sjednání odlišné promlčecí lhůty bude od počátku neplatné a nebude mít žádné právní následky.

Existuje ale také právní názor, že ujednání promlčecí lhůty v neprospěch slabšího bude absolutně neplatné, a to z důvodu striktního vyjádření „nepřihlíží se“ a také při užití § 588 NOZ pro zjevný rozpor s dobrými mravy či veřejným pořádkem.¹⁰⁵ Nemyslím, že ujednání odlišné promlčecí lhůty v neprospěch slabšího dosahuje bez ohledu na konkrétní okolnosti případu takové závažnosti, že vyžaduje vždy absolutní neplatnost, s ohledem na dosavadní právní úpravu a úpravu v nadnárodních projektech.

Délka promlčecí lhůty je pro slabší stranu důležitá nejen pro uplatnění práv, které jí ze smlouvy vzniknou, ale také pro uplatnění námítky neplatnosti některých ujednání ve smlouvě, která budou v rozporu s některými dalšími zákonnými ustanoveními určenými pro její ochranu, např. s § 433, 1799, 1800, 1801 či 2898 NOZ.

4.2 Vyloučení nebo omezení práva slabší strany na náhradu újmy

Dle ustanovení § 2898 NOZ se nepřihlíží k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje právo slabší strany na náhradu jakékoli újmy.

---

platné, bude nezbytné, aby takové rozhodnutí racionálně akceptovatelně, přesvědčivě odůvodnil. Možnost prodloužení promlčecí lhůty tedy v zásadě nevyloučil ani v případě spotřebitele.

¹⁰⁵ SVOBODA, K. v ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář, Svazek I.*, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1589.

V rámci dosavadní právní úpravy občanský zákoník v § 574 odst. 2 obecně nedovoloval vzdát se práv, jež mohou v budoucnu teprve vzniknout, což zahrnuje také vzdání se práva na náhradu újmy. Obchodní zákoník původně v § 386 odst. 1 podobně stanovil, že se nároku na náhradu škody nelze vzdát před porušením povinnosti, z něhož může škoda vzniknout. Ode dne 1. 1. 2012 nabyla účinnosti novela obchodního zákoníku, která umožnila vzdát se nároku na náhradu škody či jej omezit i před porušením povinnosti, jež je základem jeho vzniku. Tato možnost byla ovšem omezena v případě, že se jednalo o úmyslné porušení povinnosti.

Nová právní úprava v rámci širší koncepce zásady autonomie vůle možnost vyloučit nebo omezit právo na náhradu újmy rozšiřuje na veškeré smluvní vztahy, ale stanoví jisté limity. Především nelze dle § 2898 NOZ vyloučit nebo omezit povinnost k náhradě újmy způsobené člověku na jeho přirozených právech, anebo způsobené úmyslně nebo z hrubé nedbalosti. Dále se pak nepřihlíží k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje právo slabší strany na náhradu jakékoli újmy. V těchto případech se nelze práva na náhradu ani platně vzdát.

První věta § 2898 NOZ stanoví zákaz „ujednání“, tedy vícestranných právních jednání, a „*druhá věta toto pravidlo doplňuje tak, že toto omezení vztahuje i na jednostranná jednání typu „vzdání se“ práva.*“¹⁰⁶ Zatímco první věta zakazuje výslovně vyloučení či omezení předem, druhá věta k této otázce mlčí. Z uvození druhé věty „v těchto případech“ lze parvděpodobně dovodit, že také vzdát se práva nelze pouze předem, nikoliv *ex post*.¹⁰⁷¹⁰⁸

Znění předmětného ustanovení zřetelně formuluje, že v případě omezení práva slabšího na náhradu újmy není akceptovatelné omezení jakéhokoli druhu újmy, způsobené jakýmkoli jednáním či opomenutím, a to i v sebemenším rozsahu. Pokud by ustanovení § 2898 NOZ toto specifické vyjádření neobsahovalo a možnost omezení či vzdání se práva

---

¹⁰⁶ PIHERA, Vlastimil. Znovu k absolutoriu. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 3, s. 76. ISSN 1803-6554.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Rozdílný názor zastává Havel, který tvrdí, že vyloučení nebo omezení předem řeší zákon výslovně ve větě první, kdežto ve větě druhé řeší otázku vzdání se práva poté, co vzniklo. Rozdílnost shledává také v tom, že v prvním případě se dle jeho názoru jedná o zdánlivé právní jednání, ale v případě věty druhé o jednání neplatné. (HAVEL, Bohumil. A ještě k tzv. absolutoriu a také k přenosu obchodního vedení na správní radu. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 6. ISSN 1803-6554.)

na náhradu újmy by se posuzovalo např. dle § 433 NOZ, bylo by nutné zohlednit ostatní ujednání ve smlouvě, zda slabší strana na oplátku nezískala nějakou výhodu, za jakých okolností bylo toto omezení sjednáno a podobně. V § 2898 NOZ ale zákonodárce nestanovuje žádná měřítko nepřiměřenosti, či nevýhodnosti pro slabšího, ale jasně konstatuje, že není možné žádné omezení či vyloučení práva na náhradu jakékoli újmy.

Zákonodárce stanoví, že se k takovému ujednání specifikovanému výše nebude přihlížet. Takové právní jednání bude tedy neplatné a od počátku neúčinné. Otázkou zůstává, zda k takové neplatnosti bude soud v případném sporu přihlížet z úřední povinnosti, či zda se bude muset slabší strana takové neplatnosti dovolat.

Domnívám se, že v případě vyloučení, omezení nebo vzdání se práva na náhradu újmy způsobené na přirozených právech člověka nebo způsobené úmyslně či z hrubé nedbalosti, bude vždy absolutně neplatné, a to z důvodu zjevného rozporu s dobrými mravy či veřejným pořádkem. Přirozená práva člověka jsou základní lidská práva garantována ústavním pořádkem a ujednání možnosti jejich porušení bez povinnosti nahradit újmu na nich způsobenou, by dle mého názoru došlo k porušení jejich základních atributů jako nezczizitelnosti, nezadatelnosti, nezrušitelnosti, a to i v případě, že by k tomu došlo se souhlasem slabší strany.¹⁰⁹

Jde-li o způsobení újmy úmyslně či z hrubé nedbalosti, odporovalo by dle mého veřejnému pořádku a dobrým mravům, pokud by bylo možné si ujednat, že lze úmyslně či z hrubé nedbalosti škodit ostatním. Právní řád stojí na základní zásadě *neminem laedere* a na koncepci, že každý má odpovídat za své jednání jak právní, tak protiprávní. S tímto pak souvisí povinnost nést následky za takové své jednání, které způsobí druhému újmu.

Pro smluvní strany je mnohdy efektivní omezit si rozsah, ve kterém bude poskytnuta náhrada újmy vzniklá v důsledku porušení nějaké konkrétní povinnosti. Jsou-li strany schopny předem odhadnout možný rozsah takové újmy, získají její limitací ve smluvním vztahu jistotu ohledně možných následků a budoucích nákladů. Druhé straně může být mnohdy také poskytnuta jiná výhoda jako kompenzace za toto omezení. Ujednat

---

¹⁰⁹ BAROŠ v WAGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 70.

si ale možnost úmyslného porušování povinností bez jakýchkoliv sekundárních povinností by odporovalo základům, na nichž stojí právní řád.

V těchto případech by tedy omezení či vyloučení práva slabší strany bylo absolutně neplatné a soud by k neplatnosti přihlédl z úřední povinnosti.¹¹⁰ V ostatních případech by dle mého měla mít přednost neplatnost relativní a slabší strana by byla oprávněna neplatnost takového ujednání namítnout. Soud by ale podle konkrétních okolností případu vždy posoudil, zda není toto ujednání také ve zjevném rozporu s dobrými mravy či veřejným pořádkem, a tedy absolutně neplatné.

Vyloučení či omezení jakékoliv újmy v případě spotřebitelských smluv by pak bylo nejspíš absolutně neplatné, neboť § 1814 písm. a) NOZ výslovně stanoví, že jsou zakázána ujednání, která vylučují nebo omezují právo na náhradu újmy.¹¹¹ K takovému ujednání se dle § 1815 NOZ nepřihlíží, ledaže se jej spotřebitel dovolá. Touto formulací dle mého názoru zákonodárce dává najevo úmysl, aby tato nepřiměřená ujednání byla neplatná, aniž by se musel spotřebitel takové neplatnosti dovolat. Zákonodárce přitom dává spotřebiteli možnost, trvá-li na takovém ujednání, aby se ho dovolal, ale to pouze v případě, že takové ujednání nebude rovněž v rozporu s dobrými mravy či veřejným pořádkem.

4.3 Nepřiměřená ujednání

4.3.1 Nepřiměřená ujednání ve spotřebitelských smlouvách

Do účinnosti nového občanského zákoníku české občanské právo neřešilo nepřiměřenost některých ujednání a nerovnováhu, jež způsobují, jako takovou v jiných smlouvách než spotřebitelských. V případě smluvního vztahu mezi podnikateli bylo jedinou ochranou proti takovému nepřiměřenému ujednání dovolání se zásad poctivého obchodního styku nebo dobrých mravů. Nyní budou soudy posuzovat nepřiměřenost a

---

¹¹⁰ Omezení práv na náhradu újmy v těchto případech by bylo pravděpodobně i dle dosavadní úpravy v obchodním zákoníku v rozporu s dobrými mravy. Srov. v ČECH, Petr. Hlavní změny v obchodním zákoníku po 1. lednu 2012: Možnost předem omezit či vyloučit odpovědnost za škodu. *Právní rádce*. 2012, č. 1, s. 19-20.

¹¹¹ Směrnice o nepřiměřených podmínkách a DCFR obsahují v tomto ohledu mírnější úpravu, neboť zakazují pouze ujednání, kterým se omezuje nebo vylučuje povinnost podnikatele nahradit újmu na zdraví či životě spotřebitele (DCFR II.-9:410 a odst. 1 písm. a) přílohy „Podmínky uvedené v čl. 3 odst. 3“ směrnice 93/13/ES).

nevýhodnost také ve vztazích mezi podnikateli, ale speciální úprava pro spotřebitele je stále nejdetailněji zpracována, z velké části prozkoušena judikaturou jak českých soudů tak Soudního dvora Evropské unie, a bude tedy pravděpodobně i do budoucna sloužit soudům jako jeden z hlavních zdrojů inspirace, jak posoudit nepřiměřenost či nevýhodnost některých doložek.

Nový občanský zákoník obsahuje speciální úpravu spotřebitelských smluv v § 1810 a násl., kterými především inkorporuje do českého právního řádu evropské směrnice na ochranu spotřebitelů, pro téma této práce zejména směrnici 93/13/EHS.

Základem ochrany spotřebitele je, že veškerá sdělení vůči spotřebiteli musí podnikatel učinit jasně a srozumitelně v jazyce, ve kterém se uzavírá smlouva (§ 1811 odst. 2 NOZ). V případě, že je možné obsah smlouvy vyložit různými způsoby, vždy se použije výklad pro spotřebitele příznivější a k ujednáním odchylovajícím se od ustanovení zákona stanovených k ochraně spotřebitele se nepřihlíží (§ 1812 NOZ).

Ustanovení § 1813 NOZ stanoví, že se má za to, že zakázaná jsou ujednání, která v rozporu s požadavkem přiměřenosti zakládají nerovnováhu práv a povinností stran v neprospěch spotřebitele.

Nemyslím, že je správné řešení použít v § 1813 NOZ formulaci užívanou pro vyjádření vyvratitelné právní domněnky „má se za to“. Tato formulace budí dojem, že jsou určitá ujednání zakázaná, ale lze tuto domněnku vyvrátit. Nelze ale vyvrátit zákonný zákaz. Lze pouze vyvrátit skutečnosti, kvůli kterým platí tento zákaz. Byla-li by formulace taková, že právní domněnka by se týkala nepřiměřenosti, bylo by to pochopitelnější. V tomto případě si nejsem jistá, zda měl zákonodárce něco konkrétního v úmyslu, či zda byla tato terminologie užitá náhodou.

Zákaz nepřiměřených ujednání neplatí v případě ujednání o předmětu plnění nebo ceně, pokud jsou spotřebiteli poskytnuta jasným a srozumitelným způsobem. V § 1814 NOZ pak zákonodárce poskytuje demonstrativní výčet nejčastěji se objevujících nepřiměřených ujednání.

Ne všechna nestandardní ujednání ve spotřebitelských smlouvách lze ale označit za nepřiměřená, nepřiměřenost musí posoudit soud dle konkrétních okolností případu.¹¹² K tomuto posouzení zákonodárce přímo v zákoně zmiňuje některá obecná kritéria. Soud bude muset zkoumat, zda toto ujednání zavádí významnou nerovnováhu práv a povinností stran, dále, zda je tato nerovnováha k tíži spotřebitele. I nerovnováha v neprospěch spotřebitele je ale možná, pokud je v souladu s požadavkem přiměřenosti.

4.3.1.1 Test přiměřenosti

Základem je posuzovat každé ujednání konkrétně a nikoliv paušálně. Soud by tedy neměl ukončit posuzování nepřiměřenosti pouhým konstatováním, že veškerá ujednání tohoto druhu jsou vždy nepřiměřená. Konkrétní ujednání pak není možné posuzovat izolovaně, ale vždy v kontextu s ostatními ujednáními smlouvy a okolnostmi, jež provázely její uzavření.

Smluvní ujednání lze srovnat s ustanoveními zákona, jež upravují stejnou otázku a mají dispozitivní charakter.¹¹³ Soud bude muset také zohlednit, zda takové ujednání nezasahuje do základních práv spotřebitele chráněných ústavním pořádkem.

Dále lze nepřiměřenost zkoumat dle kritérií poskytnutých směrnicí o nepřiměřených podmínkách. Mezi tato kritéria pak spadá povaha zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, doba uzavření smlouvy s ohledem na všechny okolnosti, které provázely uzavření smlouvy, a na všechny další podmínky smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází.¹¹⁴

Dalším kritériem bude skutečnost, zda podnikatel jednal při inkorporaci takového ujednání do smlouvy poctivě a v dobré víře. Kritérium *good faith and fair dealing* prochází zásadním způsobem evropské unifikační projekty¹¹⁵ a stejně tak je považováno za základ nového občanského zákoníku (§ 6 až 8 NOZ). Soud by tedy měl také posoudit, zda

---

¹¹² VÍTOVÁ, Blanka. *Nepřiměřená ujednání ve spotřebitelských smlouvách*. 1. vyd. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2008, s. 42. ISBN 978-808-7382-240.

¹¹³ VÍTOVÁ op.cit., s. 43 a 46.

¹¹⁴ Článek 4 směrnice 93/13/ES.

¹¹⁵ Článek 1:201 PECL a článek I.-1:103 DCFR. Srov. též NOVÝ, Zdeněk. Princip „poctivosti“ dle Draft Common Frame of Reference jako inspirace pro výklad § 6 odst. 1 návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2/2012, s. 46-53.

podnikatel jednal čestně, otevřeně a s ohledem na zájmy spotřebitele.¹¹⁶ Tento požadavek je mimo základní zásady nového občanského zákoníku obsažen také v pojmu „požadavek přiměřenosti“.¹¹⁷

Se zmíněnou otevřeností pak souvisí požadavek transparentního jednání, které bude jasné a srozumitelné. Čím komplikovanější ujednání bude, či bude-li se jevit jako úmysl podnikatele konkrétní ujednání do smlouvy „ukrýt“, bude takové ujednání pravděpodobněji nepřiměřené než ujednání jasné a pochopitelné pro průměrného spotřebitele.

Významným faktorem by taky měla být skutečnost, zda byly smluvní podmínky individuálně projednávány nebo zda šlo o smlouvu uzavřenou adhezním způsobem, či zda je takové ujednání obsaženo v obchodních podmínkách podnikatele, které nejsou součástí vlastního textu smlouvy. Roli budou také hrát vyjednávací pozice stran při uzavírání smlouvy a to, zda podnikatel zneužil k takovému ujednání svého silnějšího postavení či odbornosti. Zneužití postavení ale není esenciální podmínkou, aby ujednání bylo shledáno nepřiměřeným.

Soud by měl také brát zřetel na skutečnost, že šlo o mimořádné zboží či služby, které byly poskytnuty na základě zvláštní objednávky spotřebitele, resp. o jaký druh zboží či služeb se jednalo.

4.3.1.2 Nerovnováha práv a povinností stran

Základní podmínkou pro to, aby určité smluvní ujednání bylo považováno za zakázané dle § 1813 NOZ je existence významné nerovnováhy práv a povinností stran, a to v neprospěch spotřebitele. Nerovnováhu je možné vysvětlit jako postavení spotřebitele, které mu neumožňuje nebo omezuje uplatnit svá práva, kterými se domáhá plnění dle smlouvy či odstranění vad plnění, nebo které se týká jednostranných změn smlouvy ze strany podnikatele či odstoupení od smlouvy.

---

¹¹⁶ NOVÝ op. cit., s. 46-53.

¹¹⁷ Vývoj právní úpravy lze hodnotit pozitivně. V občanském zákoníku zákonodárce užíval místo požadavku přiměřenosti pojmu dobrá víra, k čemuž zřejmě došlo při překladu směrnice 93/13/ES. Dobrá víra se ovšem v českém právním řádu užívala v souvislosti se subjektivním psychickým stavem osoby, nikoliv s objektivní mravní kategorií ve smyslu poctivosti, která je zde pravděpodobně myšlena. Pojem přiměřenosti tedy dle mého lépe naplňuje smysl zákona.

Sporná ujednání je nutno vždy posuzovat v kontextu s ostatními ujednáními smlouvy. Stejný názor konzistentně zastává také Nejvyšší soud ČR, který v některých svých rozhodnutích dospěl k závěru, že sporné ujednání nevytváří značnou nerovnováhu smluvních stran, neboť je tato doložka vyvažována ostatními ujednáními smlouvy, v některých případech tomu je naopak a doložka, která by zřejmě sama o sobě nerovnováhu nezpůsobila, ji vytváří právě ve spojitosti se zbývajícími podmínkami smlouvy.¹¹⁸

Také je nutno posoudit, zda pro naplnění podstaty a účelu smlouvy je toto ujednání rozhodující, stejně jako zda zájem druhé strany ujednání do smlouvy umístit je oprávněný. Nejvyšší soud ČR např. odmítl tvrzení, že ujednání stanovující povinnost leasingového nájemce zaplatit leasingovému pronajímateli dosud nezaplacený zůstatek pořizovací ceny předmětu leasingu, je-li předmět leasingu vrácen předčasně, je ujednáním v rozporu s § 56 odst. 1 OZ.¹¹⁹ Podstatou leasingu totiž není užívání předmětu leasingu, ale jeho pořízení.¹²⁰ Leasingový pronajímatel má oprávněný zájem na tom, aby mu byly splaceny všechny splátky, neboť náklady, jež musel vynaložit na pořízení předmětu leasingu, stejně jako jeho zisk, jsou rozloženy do všech splátek.¹²¹

Rozhodnout, zda existuje významná nerovnováha mezi stranami, pomůže také zhodnocení, zda konkrétní povinnost, či odepření práva, jež se jeví jako nepřiměřené, existuje pouze na straně spotřebitele, či zda se k podobnému zavázal také podnikatel.¹²²

---

¹¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.9.2010, sp. zn. 33 Cdo 4601/2008. při posuzování platnosti ujednání o smluvní pokutě, které samo o sobě nerovnováhu smluvních stran podle § 56 odst. 1 obč. zák. vyvolávat nemusí, nelze odhlédnout od ostatních ujednání zprostředkovatelské smlouvy a od důsledků, které ujednání, které ujednání mají ve svém souhrnu. Jde zde sice o opačnou situaci ale stále by se měl uplatnit stejný princip, tj. zkoumat ujednání v kontextu.

Podobně se Nejvyšší soud ČR vyjádřil v rozhodnutí sp. zn. 33 Odo 934/2004, když souhlasil s rozhodnutím soudu prvního stupně, že „jediné ujednání sporné smlouvy, které by bylo možné posuzovat podle § 56 odst. 3 písm. j) ObčZ, tj. právě ujednání o smluvní pokutě, je vyváženo tím, že ani v případě, kdy smlouvou sledovaného cíle nedojde výlučně v důsledku porušení smluvní povinnosti žalovaného, nenáleží žalobkyni právo na sjednanou odměnu, a dospěl proto k závěru, že práva a povinnosti smluvních stran jsou v rovnováze.

¹¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.4.2011, sp. zn. 32 Cdo 4623/2010.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Toto lze pozorovat např. u zakázaného ujednání dle § 1814 písm. d) NOZ, který umožňuje podnikateli odstoupit od smlouvy bez důvodu, zatímco spotřebiteli nikoli.

Nejvyšší soud ČR také posuzuje nevýhodu doložky ve světle výhod, ve kterých naopak silnější strana ustoupila straně slabší, nejčastěji v podobě výše ceny. Toto ustoupení se nemusí jevit na první pohled patrné, neboť nenastane při vlastním vyjednávání smlouvy, ke kterému mnohdy ani nedojde (v případě adhezních smluv), ale před tím než silnější strana návrh smlouvy slabší straně vůbec předloží. Klasicky ve spotřebitelských smlouvách cenu totiž silnější strana, dodavatel, kalkuluje dříve, než zboží uvede na trh, a nezahrnuje jen vlastní „výrobní“ náklady, ale musí zde být zahrnuta i případná rizika a budoucí náklady, a díky těmto doložkám, může silnější strana lépe odhadnout tato rizika, popř. do smlouvy zahrnout taková ujednání, která jsou prevencí před vznikem takových nákladů.

Sníženou cenou nelze ovšem odůvodnit kdejaké ujednání v neprospěch spotřebitele. Je nutné, aby mezi takovým ujednáním a sjednanou cenou byla blízká spojitost, resp. mezi zkoumaným nepřiměřeným ujednáním a ujednáním, které poskytuje na druhou stranu spotřebiteli jisté právo či stanovuje korespondující povinnost podnikateli. O takový případ se jedná např. u ujednání, které umožňuje podnikateli jednostranně měnit práva a povinnosti, ale zároveň smlouva stanoví podnikateli povinnost informovat o takové změně spotřebitele, který má v případě nesouhlasu právo od smlouvy odstoupit.¹²³

V neposlední řadě pak zákonodárce poskytuje v § 1814 NOZ demonstrativní výčet ujednání, která jsou zvláště zakázaná a u kterých se předpokládá, že způsobují nerovnováhu v právech a povinnostech a jsou nepřiměřená. Tento seznam navazuje na seznam uvedený ve směrnici 93/13/EHS a nejen, že přímo říká, která ujednání jsou zakázaná, ale může sloužit také jako inspirace pro posouzení přiměřenosti ujednání, které není v tomto výčtu uvedeno, ale přesto se jeví jako nepřiměřené dle generální klauzule uvedené v § 1813 NOZ. Ujednání uvedená v tzv. *grey listu* ve směrnici 93/13/EHS ale nemusí být nezbytně nepřiměřené a naopak.¹²⁴ Český zákonodárce ale učinil úpravu

---

¹²³ Ustanovení § 1814 písm. NOZ. Podobnou možnost zákonodárce poskytuje u obchodních podmínek v § 1752 NOZ, kde je druhé straně umožněno změnu odmítnout a závazek vypovědět.

¹²⁴ HULMÁK v ŠVESTKA, SPÁČIL, ŠKÁROVÁ, HULMÁK a kol. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 496 s. Srov. též s rozhodnutím ESD, C – 478/99, ve věci Komise proti Švédskému království, ze dne 7.5.2002.

přísnější a ujednání uvedená v seznamu § 1814 NOZ jsou nepřipustná vždy, jde tedy o tzv. *black list*.¹²⁵

4.3.1.3 Ujednání vyloučená z testu přiměřenosti

Dle § 1813 druhé věty NOZ neplatí zákaz pro ujednání o předmětu plnění nebo ceně, pokud jsou spotřebiteli poskytnuty jasným a srozumitelným způsobem. Taktéž dle čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13/EHS se posouzení nepřiměřené povahy podmínek netýká ani definice hlavního předmětu smlouvy, ani přiměřenosti ceny a odměny na straně jedné, ani služeb nebo zboží dodávaných výměnou na straně druhé, pokud jsou tyto podmínky sepsány jasným a srozumitelným jazykem.^{126 127}

V odborné literatuře se uvádí jako jeden z důvodů, proč se nepřiměřenost nemá testovat u předmětu smlouvy a ceny, skutečnost, že tato ujednání jsou individuálně projednávána na rozdíl od ostatních ujednání smlouvy, na které se test aplikuje.¹²⁸ Dalším důvodem je, že podle zásad svobodného tržního hospodářství si mají strany svobodně stanovit plnění a protiplnění, ohledně kterých uzavírají smlouvu.¹²⁹ Toto je základní podmínkou pro fungování trhu a hospodářské soutěže. Tato výjimka má být ale dle mého omezena pouze na ujednání charakteristik předmětu plnění či výše ceny. Např. ujednání, které stanoví, že cena bude určena podle ceníku v době poskytnutí služby či v době dodání nebude podléhat testu přiměřenosti, neboť se jedná o určení výše ceny.¹³⁰

I takového ujednání ale musí být zkoumáno, zda bylo spotřebiteli poskytnuto jasným a srozumitelným jazykem a zda tedy splňuje požadavek transparentnosti.¹³¹

---

¹²⁵ Také dosavadní právní úprava v občanském zákoníku pojímala výčet nepřiměřených podmínek jako *black list*, tzn., že podmínky tam uvedené byly vždy nepřipustné.

¹²⁶ Dle směrnice 93/13/ES ale hlavní předmět smlouvy a poměr kvalita/cena mohou být vzaty v úvahu při posuzování přiměřenosti jiných podmínek.

¹²⁷ Stejnou výjimku stanoví také PECL v článku 4:110 odst. 2 a DCFR v části II. článku 9:406 odst. 2.

¹²⁸ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR): draft common frame of reference (DCFR). Editor Christian von Bar. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008, 676 s. ISBN 978-386-6530-591.

¹²⁹ VÍTOVÁ op. cit., s. 49.

¹³⁰ LANDO, Ole a H BEALE. *Principles of European contract law: komentář*. Combined and rev. Boston: Kluwer Law International, c2000, lxxv, 269 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 90-411-1305-3.

¹³¹ Dosavadní právní úprava vylučovala aplikaci testu nepřiměřenosti na ujednání o předmětu a ceně plošně. Při použití jiných ustanovení občanského zákoníku se sice taky došlo k závěru, že ujednání musí být srozumitelné, ale toto doplnění lze hodnotit pozitivně vzhledem k ucelené úpravě a vyjasnění nejasností.

Pokud některé ujednání smlouvy umožňuje podnikateli tyto charakteristiky dodatečně měnit či stanovit nové oproti těm již dohodnutým, spadá takové ujednání již pod test přiměřenosti. Zde půjde např. o ujednání, které stanoví, že v případě, že odchylky ve vlastnostech zboží od těch uvedených v katalogu jsou přijatelné, pokud se neliší podstatným způsobem.¹³²

S účinností nového občanského zákoníku bude ovšem možné svým způsobem otestovat i přiměřenost vzájemných plnění, tzn. ceny, kterou spotřebitel za zboží či služby zaplatí. Ustanovení § 1793 a násl. NOZ totiž nově upravují institut neúměrného zkrácení, dle kterého by mohl spotřebitel jako zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu, pokud bylo jeho plnění v hrubém nepoměru k tomu, co poskytl podnikatel, ve většině případů nebude-li odpovídat cena hodnotě dodaného zboží či poskytnutých služeb. Právo požadovat zrušení smlouvy zaniká, pokud není uplatněno do jednoho roku od uzavření smlouvy (dle § 1795 NOZ).

V případě, že by podnikatel zneužil při uzavírání smlouvy tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti spotřebitele a současně bude existovat hrubý nepoměr ve vzájemných plněních, bude tato smlouva neplatná, neboť půjde o smlouvu lichevní.

4.3.1.4 Právní následky nepřiměřených ujednání

Dle § 1815 NOZ se k nepřiměřenému ujednání nepřihlíží, ledaže se jej spotřebitel dovolá. Z takové dikce zákona dovozují, že zákonodárce měl úmysl takové právní jednání postihnout neschopností působit právní následky, tj. neplatností, a to neplatností absolutní. Z požadavku, že se na ujednání bude hledět jako na platné pouze v případě, že se tohoto ujednání spotřebitel dovolá, je zřejmé, že pro jeho neplatnost nevyžaduje námitku uplatněnou spotřebitelem.

Tato koncepce by byla také v souladu s dosavadní judikaturou a evropskou úpravou. Ústavní soud se v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/10 vyjádřil, že koncepce relativní neplatnosti spotřebitelských smluv není v souladu s českým ústavním pořádkem, konkrétně

---

¹³² Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR): draft common frame of reference (DCFR). Editor Christian von Bar. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008, 676 s. ISBN 978-386-6530-591.

s principy rovnosti, přiměřenosti a právní jistoty a není slučitelná se zásadou ochrany fakticky slabší smluvní strany (spotřebitele), jež v soukromém právu koriguje zásadu autonomie vůle.¹³³

Nový občanský zákoník sice koncepci autonomie vůle rozšiřuje a domnívám se, že to ovlivní ujednání odporující ustanovením na ochranu slabší strany, ale na ochranu spotřebitele to pravděpodobně nebude mít zásadní vliv a tato nepřiměřená ujednání budou i nadále absolutně neplatná, přičemž spotřebitel bude naopak schopen dosáhnout jejich platnosti, pokud se jich dovolá. Tato možnost se nepřiměřených ujednání dovolat je projevem zásady autonomie vůle.

Otázkou také je, co znamená dovolat se takového ujednání. Zda se takového ujednání spotřebitel musí dovolat v případě sporu, ve kterém se soud chystá deklaratorně rozhodnout o neplatnosti takového ujednání či zda postačuje, že se jednalo o ujednání, které bylo individuálně projednáno. Je pravdou, že směrnice 93/13/EHS vylučuje užití testu nepřiměřenosti na ujednání, jež byla sjednána individuálně, nikoliv adhezním způsobem. Podobně DCFR stanoví, že nepřiměřená ujednání nejsou závazná, pokud nebyla individuálně ujednána. Této teorii nasvědčuje také důvodová zpráva, kde se stanoví, že „výjimka ze zákazu se vztahuje na případy ujednání, jichž bylo dosaženo individuálně, tj. nikoli adhezním způsobem.“¹³⁴

Český zákonodárce ale vždy ochranu spotřebitele rozšiřoval a poskytoval ji spotřebiteli, ať už bylo nepřiměřené ujednání obsaženo ve smlouvě uzavřené adhezním či běžným způsobem. Pokud chtěl nyní tuto ochranu omezit pouze na adhezní smlouvy, měl tomu učinit jiným, srozumitelnějším způsobem, neboť by se jednalo o značné zúžení dosavadního chápání ochrany spotřebitele v českém právním řádu, a touto nejasnou, téměř schovanou změnou, by byla podstatně narušena právní jistota a očekávání spotřebitele. Nemyslím tedy, že české soudy budou brát za dostatečné dovolání se nepřiměřeného ujednání to, že je obsaženo ve smlouvě, která byla individuálně projednána.

---

¹³³ Nález Ústavního soudu ze dne , sp. zn. Pl ÚS 1/10.

¹³⁴ VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku. Praha: Vláda ČR, 2012, s. 449.

4.3.2 Nepřiměřená ujednání v adhezních smlouvách

4.3.2.1 Doložka nevýhodná pro nepodnikatele

Jak již bylo vysvětleno v kapitole 3.4.1 této práce, ustanovení § 1799 a 1800 NOZ jsou kogentní pouze v případě, že slabší stranou, tj. tou, která nepředkládá návrh smlouvy, je nepodnikatel. O doložce uvedené v § 1800 odst. 1 NOZ se dá hovořit jako o prvním stupni nevýhodnosti. Jedná se o doložku, která působí slabší straně újmu a je obtížně čitelná nebo nesrozumitelná pro osobu průměrného rozumu. I taková doložka bude ovšem platná, pokud druhá strana prokáže, že slabší straně byl význam doložky dostatečně vysvětlen.¹³⁵ O tomto druhu již bylo pojednáno v kapitole 3.2.2 této práce.

Zdůraznění si žádá skutečnost, že ačkoliv v ostatních ustanoveních zákona o nepřiměřených ujednáních užívá zákonodárce výrazů jako „neprospěch, nerovnováha či nevýhodnost“, v tomto konkrétním ustanovení stanoví, že doložka působí újmu slabší straně.

Občanský zákoník dříve užíval spojení k újmě spotřebitele, které vzbuzovalo nejasnosti, zda myslel zákonodárce neprospěch či zda měl na mysli újmu, jež byla spojena zejména se škodou.¹³⁶ Tyto nejasnosti zákonodárce odstranil v novém občanském zákoníku v § 1813 užitím pojmu „neprospěch“. Nebylo by tedy logické, aby zákonodárce odstranil jednu nejasnost a vytvořil novou spočívající v podobném problému. Zákonodárce navíc již přímo stanovil, že předmětná doložka musí působit újmu, nejedná se tedy pouze o vyjádření, k čí tíži má taková doložka směřovat. Aby byla taková doložka neplatná, bude nutné, aby nepodnikateli reálně působila újmu, především pak půjde o újmu majetkovou.

Odstavec druhý § 1800 NOZ přináší druhý stupeň nevýhodnosti a stanoví, že doložka, která je pro slabší stranu zvláště nevýhodná, aniž je pro to rozumný důvod, je neplatná.

Z toho, že doložka je neplatná, pokud pro ni není rozumný důvod, dovozují, že doložku je nutné posuzovat v kontextu ostatních ujednání smlouvy, zkoumat důvody silnější smluvní strany k zahrnutí takové doložky do smlouvy, zda je nevýhodnost doložky

---

¹³⁵ Variantou také je, že doložka bude sice nečitelná nebo nesrozumitelná, ale nebude působit slabší straně újmu. Taková doložka by byla taky platná, ale nejeví se již jako doložka problematická pro svou jednostrannou nevýhodnost.

¹³⁶ VÍTOVÁ op. cit., s. 56.

pro jednu stranu vyvážena jinou výhodou vyplývající ze smlouvy, např. nižší cenou, a také zda doložka neslouží k naplnění účelu a podstaty smlouvy.

Právě nutnost absence rozumného důvodu pro umístění jednostranně zvláště nevýhodné doložky ve smlouvě mění dle mého názoru důvod neplatnosti doložky, tj. její nevýhodnost pro slabší stranu, a důvodem je ve skutečnosti nerovnováha práv a povinností smluvních stran jako je tomu v § 1813 a 1814 NOZ. Samotná nevýhodnost jedné doložky izolovaně je nedostačující, je třeba, aby tato doložka způsobila nerovnováhu, neboť pro takovou doložku neexistuje rozumný důvod. Stále je ale třeba mít na paměti, že je posuzována tato konkrétní doložka v kontextu ostatních ujednání, okolností doprovázejících uzavření smlouvy a dalších. Nedochází k hodnocení celé smlouvy a její vyrovnanosti či nevýhodnosti pro jednu stranu.¹³⁷

Pozornost lze také směřovat k tomu, že důvod pro existenci takové doložky ve smlouvě musí být rozumný. Rozumnost důvodu pak dle mého budou soudy zkoumat podobně jako nepřiměřenost u spotřebitelských smluv. Bude ovšem posuzován důvod, který doložku odůvodňuje nikoliv přiměřenost samotného ujednání. To, zda je důvod rozumný, resp. přiměřený, bude ale nutné posuzovat v souvislosti s předmětnou doložkou. Soudy budou muset např. zkoumat, zda je uváděný důvod v dostatečně přímé souvislosti s doložkou, zda lze tento důvod svým způsobem považovat za protiplnění k nevýhodné doložce, jaké okolnosti provázely uvedení této doložky do smlouvy atd.

Hlavním důvodem pro takové zákonné ustanovení je skutečnost, že užívání formulářových smluv je ekonomicky efektivní a není *a priori* závadné. Podstatou je, že slabší strana nemá možnost ovlivnit obsah takové smlouvy a spoléhá na poctivé jednání protistrany, že smlouva je, co se týče práv a povinností stran, vyvážená a že neobsahuje žádná překvapivá ujednání, která se běžně v takovém typu smluv neobjevují. Z toho důvodu zákonodárce předpokládá, že se tato nevýhodnost doložky projeví zejména tím, že se závažným způsobem odchyluje od obvyklých podmínek ujednávání v obdobných případech, a to bez zvláštního důvodu.

---

¹³⁷ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR): draft common frame of reference (DCFR). Editor Christian von Bar. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008, 679 s. ISBN 978-386-6530-591.

Vyžaduje-li to spravedlivé uspořádání práv a povinností stran, soud rozhodne obdobně podle § 577 NOZ, což znamená, že soud rozsah změny, aby odpovídal spravedlivému uspořádání. Byla-li by taková doložka totiž neplatná v celém rozsahu, nevýhoda by se mohla přenést na stranu silnějšího. Zdá se proto přijatelnější, bude-li soud schopen rozsah práv nebo povinností stanovený doložkou moderovat, podobně jako je tomu dle § 2051 NOZ u nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty. Soud není vázán při svém rozhodování návrhy stran, ale uváží, zda by strana k právnímu jednání vůbec přistoupila, rozpoznala-li by neplatnost včas.

4.3.2.2 *Nepřiměřenost pro podnikatele*

V případě adhezní smlouvy mezi podnikateli nemluví zákon o nevýhodnosti či nepřiměřenosti v neprospěch slabší strany. Vzhledem k tomu, že podnikatelé vystupují jako odborníci a lze od nich očekávat určitou kvalitu jednání, nejeví se oprávněné chránit podnikatele ve stejném rozsahu jako ostatní osoby. Možnost uzavření nevýhodné doložky je součástí podnikatelského rizika, s kterým musí podnikatel počítat. Přesto není žádoucí, aby podnikatelé jednali vůči sobě nepoctivě, nečestně, netransparentně a nedbali alespoň v určité míře zájmů druhého.

Ustanovení § 1801 NOZ posouvá limity, které jsou nepřijatelné pro jiné smluvní vztahy, a podnikatelům poskytuje širší možnosti. Předmětná doložka se snaží i do čistě podnikatelského prostředí vnést prvky poctivosti a slušnosti, i když ve snížené míře, a sankcionuje jednání, které hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku.

Ustanovení tedy nesměřuje jednoznačně na ochranu slabšího podnikatele před nevýhodnými či nepřiměřenými doložkami, ale spíše chrání obecně podnikatelské prostředí, zvyklosti, které se v něm vytvořily a základní zásady, díky kterým může podnikatelské prostředí vůbec fungovat. Přestože se tedy jedná o úpravu smluv uzavřených adhezním způsobem, jeví se tato ochrana slabšího podnikatele méně přísná než ochrana dle § 433 NOZ, která bude také dopadat na čistě podnikatelské smluvní vztahy, ať už půjde o smlouvu adhezní či individuálně sjednanou.

Přestože se tedy předmětné ustanovení jeví mnohdy spíše na ochranu podnikatelského prostředí jako celku, než na ochranu slabšího podnikatele proti

nepřiměřeným ujednáním, bude sankcí ujednání, které bude odporovat tomuto ustanovení relativní neplatnost a slabší podnikatel bude muset neplatnost namítnout a prokázat, že doložka hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku. I přes znění zákona, které odpovídá účelu zákonodárce učinit takové jednání relativně neplatné, bude muset soud posoudit, zda se nejedná o neplatnost absolutní, tedy zda se dané jednání zjevně nepříčí dobrým mravům či nenarušuje veřejný pořádek.

4.3.3 Nepřiměřená ujednání dle § 433 NOZ

Vzhledem ke speciální právní úpravě pro nepřiměřená ujednání ve spotřebitelských smlouvách a vzhledem k ustanovení § 1800 odst. 2 NOZ, které chrání před zvláště nevýhodnými, resp. nepřiměřenými, ujednáními nepodnikatele uzavírajícího adhezní smlouvu, je-li stranou, která neměla skutečnou možnost ovlivnit základní podmínky smlouvy, bude ochrana dle § 433 NOZ dopadat zejména na nepodnikatele uzavírající individuálně projednané smlouvy s podnikateli a na smluvní vztahy mezi podnikateli.

Nemyslím, že nějaké ujednání, které nebude pokryto § 1813 NOZ, by bylo kryto § 433 NOZ. Obě ustanovení vyžadují nerovnováhu práv a povinností. Úprava pro spotřebitele potom nerovnováhu významnou a § 433 NOZ nerovnováhu zřejmou a nedůvodnou. Obsah pojmů bude dle mého v případě spotřebitele totožný. Ustanovení § 433 si navíc žádá zneužití nebo vytvoření závislosti slabšího a zneužití kvality odborníka či hospodářského postavení. K těmto okolnostem již ale nemusí dojít pro ochranu dle § 1813 NOZ. Ustanovení o nepřiměřených ujednáních ve spotřebitelských smlouvách se navíc vztahuje stejně jako § 433 NOZ jak na smlouvy adhezní, tak na smlouvy individuálně projednané.

Dokáži si představit jedinou možnou aplikaci § 433 NOZ na spotřebitele jako slabší stranu, a to v případě nerovnováhy napříč smlouvou. Speciální úprava spotřebitelských smluv totiž počítá se zkoumáním nepřiměřených ujednání, nikoliv se zkoumáním celé smlouvy, zda je či není v pořádku. Došlo-li by tedy ke zneužití práva ze strany podnikatele a uzavřená smlouva jako celek by vytvářela značnou a nedůvodnou nerovnováhu práv a povinností stran, mohl by spotřebitel pravděpodobně namítnout neplatnost smlouvy jako celku, pokud by nebylo možné oddělit jen určitou část smlouvy, které se reálně týká důvod

neplatnosti, tj. nerovnováha práv a povinností, lze-li se domnívat, že by spotřebitel smlouvu uzavřel bez této části.

Podobně se domnívám, že úprava pro adhezní smlouvy pokryje většinu problematických doložek v takových smlouvách s nepodnikatelem a § 433 NOZ by bylo využito v případě zkoumání celé smlouvy pro nerovnováhu práv a povinností v ní obsažených, byla-li by také splněna podmínka zneužití kvality odborníka či hospodářského postavení podnikatele, a vytvoření či zneužití závislosti slabšího. Nutno zde připomenout, že samotná skutečnost, že smlouva byla uzavřena adhezním způsobem, není dostatečná pro naplnění těchto podmínek.

Pro posouzení nerovnováhy lze dle mého ve značném rozsahu použít test užívaný u nepřiměřených podmínek ve spotřebitelských smlouvách popsany výše. Soudy tedy budou zkoumat, zda byla slabší straně za určitou nevýhodu či vzdání se práva poskytnuta nějaká výhoda, zda se zavázala k určité povinnosti či se vzdala práva jen slabší strana nebo i podnikatel, zda jsou uvedená ujednání obvyklá v podnikatelském prostředí a zda je zájem podnikatele na problematických ujednáních oprávněný. Bude ale nutno mít vždy na paměti, že bude rozdíl u smluv mezi podnikateli a u smluv mezi podnikatelem a nepodnikatelem či mezi nepodnikateli, a to z důvodu specifik podnikatelského prostředí. Předmětné ustanovení navíc oproti ostatním ustanovením zákona o nepřiměřených ujednáních umožňuje zkoumat nerovnováhu závazkového vztahu jako celku, nikoli jen jednotlivé doložky.

Oproti ostatním nepřiměřeným ujednáním bude muset slabší strana v tomto případě prokazovat také zneužití kvality odborníka či hospodářského postavení podnikatelem. Pro posouzení této podmínky pro poskytnutí ochrany dle § 433 NOZ lze pravděpodobně použít, některé faktory používané při zkoumání nepřiměřenosti ujednání ve spotřebitelských smlouvách. Soudy by měly zohlednit jaké okolnosti doprovázely uzavření takové smlouvy, zda podnikatel využíval nějaké psychologické taktiky, zda činil na slabší stranu nátlak, zda jednal netransparentně a nepoctivě, zda jednal s úmyslem zneužít své postavení na úkor slabší strany či zda jednal dokonce s úmyslem slabší stranu poškodit.

Současně musí podnikatel zneužít či vytvořit závislost slabší strany. Pro tuto část jednání bude rozhodující, o jaký druh zboží nebo služby šlo, zda měla slabší strana

možnost získat toto zboží či službu od jiného subjektu, aniž by musela přistoupit na podobné ujednání, zda spolu strany mají nějaký aktivní vztah na základě jiné smlouvy, kvůli čemuž by byla slabší strana na silnější odkázána apod.

Také je zde třeba poznamenat, že aplikace § 433 NOZ není omezena jako v případě nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách a bude se vztahovat i na předmět plnění a cenu. To lze hodnotit pozitivně, neboť v případě spotřebitelů bude tato otázka pravděpodobně kryta neúměrným zkrácením. Práva vyplývající z neúměrného zkrácení ale dle § 1797 NOZ nepřísluší podnikateli, který uzavřel smlouvu při svém podnikání. Takhle bude mít možnost také podnikatel přezkoumat poměr plnění v rámci nerovnováhy vzájemných práv a povinností.

4.4 Dílčí shrnutí

V rámci poslední kapitoly jsem se zabývala ujednáními, která jsou ve smlouvách zakázána pro jednostrannou nevýhodnost na straně slabšího. Zákonodárce konkrétně zakázal změnu promlčecí lhůty v neprospěch slabšího, vyloučení nebo omezení práva na náhradu újmy slabší strany a některá nepřiměřená či zvláště nevýhodná ujednání. Ve všech těchto případech zákonodárce stanovil, že se k takovému ujednání nepřihlíží. Domnívám se, že je tímto termínem míněn zákaz, který si žádá neplatnost takových ujednání. Převážně se bude jednat o neplatnost relativní a neplatnost absolutní se bude muset vždy posuzovat podle konkrétních okolností případu, zda se předmětné ujednání zjevně příčí dobrým mravům či zjevně narušuje veřejný pořádek.

Rozborem možné aplikace testu nepřiměřenosti jsem došla k závěru, že největší výhoda nového ustanovení § 433 NOZ spočívá v tom, že za prvé poskytuje ochranu také slabším podnikatelům, což dosavadní právní úprava neznala, a za druhé umožňuje hodnocení smlouvy pro nerovnováhu práv a povinností, jež zakládá, jako celku. Jak úprava spotřebitelských, tak adhezních smluv mluví pouze o zkoumání jednotlivých doložek. Ty jsou sice zkoumány v kontextu ostatních ujednání, ale nejde o posouzení celé smlouvy a její možnou neplatnost. Důležité je také zdůraznit, že celou tuto úpravu ochrany slabší strany zjevně provází zásada poctivosti a dobré víry a zákaz zneužití práva.

ZÁVĚR

Závěrem lze shrnout, že smluvní vztah není nikdy v ideální rovnováze. Je naprosto přirozené, že každá smluvní strana se snaží na druhou stranu vytvářet určitý nátlak, aby prosadila své smluvní podmínky. Nedosahuje-li ovšem nerovnováha vyjednávacích pozic určité úrovně, zákonodárce ji neřeší, neboť tato nerovnováha a soutěž je základem tržní ekonomiky. Přesáhne-li ovšem tato nerovnost určitou hranici, zákonodárce zakročí a za pomoci jistých opatření se snaží tuto nerovnost zmírnit.

Obecně lze definovat slabší stranu jako stranu, jež má takovou nevýhodu oproti straně druhé, která je schopna rozhodujícím způsobem ovlivnit výsledek vyjednávání. Vzhledem k neurčitosti tohoto pojmu bude zejména záležet na interpretaci pojmu slabší strany judikaturou.

V postavení slabší strany dle § 433 NOZ se může ocitnout kdokoliv – spotřebitel, nepodnikající právnické osoby, ale také podnikatelé. Vzhledem k tomu, že na spotřebitele se bude vztahovat speciální úprava v § 1810 a násl. NOZ a smluvní závazky, ve kterých je jednou stranou nepodnikající právnická osoba, přece jen nejsou tak obvyklé, jako obchodněprávní vztahy, lze se domnívat, že ochrana založená tímto ustanovením se bude využívat zejména v případě závazkového vztahu mezi podnikateli, ve kterém budou smluvní strany ve značném nepoměru, např. mezi bankou a podnikajícím dlužníkem v nepříznivé ekonomické situaci žádajícího o úvěr. Rozhodující je, že silnějším smluvním partnerem bude podnikatel, a že druhá strana bude v pozici slabšího. Kdo se v této pozici bude nacházet, rozhodne až interpretace soudů, ale dá se předpokládat, že hlavním kritériem bude hospodářské postavení subjektů. Jako vyvratitelnou domněnku pak odstavec druhý stanovuje, že slabší stranou je subjekt, jenž nejedná v souvislosti se svým podnikáním.

Ochrana slabší strany podle § 433 NOZ spočívá v zákazu určenému podnikatelům jednat způsobem, kterým bude zneužívat svých práv a svého postavení na úkor slabšího. Je nutné, aby byly naplněny všechny zde uvedené aspekty, a to: (i) zneužití kvality odborníka či hospodářského postavení, (ii) vytvoření či zneužití závislosti slabšího a (iii) vytvoření zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech.

Pokud by se podnikatel dopustil takového jednání přes výslovný zákonný zákaz, takové jednání by bylo sankcionováno, a to s velkou pravděpodobností jeho neplatností. Neplatnost ovšem nemusí být jedinou sankcí, kterou takové jednání bude postiženo. Lze se domnívat, že takovým jednáním, jako porušením zákonné povinnosti, vznikne slabší straně také právo na náhradu škody takovým jednáním způsobené, resp. podnikateli povinnost takovou škodu nahradit.

Přednostně se bude jednat o neplatnost relativní, neboť toto ustanovení bylo zahrnuto do nového občanského zákoníku pro ochranu jedné strany, a to slabší strany. Pokud ovšem bude právní jednání, jež poruší zákaz dle § 433 NOZ, zároveň zjevně narušovat veřejný pořádek či se zjevně přičít dobrým mravům, soud k takové neplatnosti přihlédne z úřední povinnosti.

Konkrétnější a užší úpravu pak obsahují § 1799 až 1801 NOZ týkající se adhezních smluv. Ráda bych zde zopakovala, že uzavírání smluv adhezním způsobem není *a priori* závadné. Takový způsob kontraktace může být pro obě strany výhodný, neboť nemusí připravovat návrh smlouvy speciálně pro tento konkrétní případ, což by je stálo další náklady, ale využijí např. smlouvu formulářovou.

Základem ale je, že taková smlouva musí být vyvážená a nesmí obsahovat žádná neočekávaná ujednání. Pro případ, že by silnější subjekt nejednal poctivě, nebo by zkrátka tuto vyváženost z jakéhokoliv důvodu nezajistil, zákonodárce vymezil v občanském zákoníku, které doložky jsou v adhezní smlouvě problematické a stanovil, za jakých podmínek budou platné či nikoliv.

Zákonodárce pro úpravu adhezních smluv použil neobvyklé řešení, neboť stanovil, že úprava pro smlouvy s alespoň jedním nepodnikatelem je kogentní, zatímco úprava pro smlouvy mezi podnikateli je dispozitivní. Nedomnívám se, že je vůbec možné v těchto konkrétních případech považovat právní úpravu za dispozitivní, neboť předmětná ustanovení omezují smluvní volnost a pojednávají o neplatnosti určitých ujednání.

Výkladem jsem nicméně dospěla k závěru, že § 1799 a 1800 NOZ obsahují úpravu pouze pro smlouvy s alespoň jedním nepodnikatelem a § 1801 věta druhá NOZ stanoví limity autonomie vůle v podnikatelských vztazích. Vůči nepodnikatelům zákonodárce vidí jako problematické doložky odkazující na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy,

doložky nečitelné a nesrozumitelné, a v neposlední řadě doložky zvláště nevýhodné pro slabší stranu bez rozumného důvodu. Mezi podnikateli se musí jednat o doložku uvedenou mimo text smlouvy, která hrubě odporovat obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku.

Bude-li se některá taková problematická doložka nacházet ve smlouvě, bude neplatná. Vzhledem k tomu, že předmětná právní úprava je určena na ochranu zájmů jedné – slabší strany, bude takové ujednání pravděpodobně relativně neplatné. Pokud ovšem takovým ujednáním bude porušen také veřejný zájem, tj. pokud se bude zjevně přičít dobrým mravům nebo bude zjevně narušovat veřejný pořádek, bude takové právní jednání absolutně neplatné a soud k neplatnosti přihlédne z úřední povinnosti.

V rámci poslední kapitoly jsem se zabývala ujednáními, která jsou zakázána ve smlouvách z důvodu nevýhodnosti pro slabší stranu. Zákonodárce konkrétně zakázal změnu promlčecí lhůty v neprospěch slabšího, vyloučení nebo omezení práva na náhradu újmy slabší strany a některá nepřiměřená či zvláště nevýhodná ujednání. Ve všech těchto případech zákonodárce stanovil, že se k takovému ujednání nepřihlíží. Domnívám se, že je tímto termínem míněn zákaz, který si žádá neplatnost takových ujednání. Převážně se bude jednat o neplatnost relativní a neplatnost absolutní se bude muset vždy posuzovat podle konkrétních okolností případu, zda se předmětné ujednání zjevně přičí dobrým mravům či zjevně narušuje veřejný pořádek.

Rozborem možné aplikace testu nepřiměřenosti jsem došla k závěru, že největší výhoda nového ustanovení § 433 NOZ spočívá v tom, že za prvé poskytuje ochranu také slabším podnikatelům a za druhé umožňuje hodnocení smlouvy pro nerovnováhu práv a povinností, jež zakládá, jako celku. Jak úprava spotřebitelských, tak adhezních smluv mluví pouze o zkoumání jednotlivých doložek. Ty jsou sice zkoumány v kontextu ostatních ujednání, ale nejde o posouzení celé smlouvy a její možnou neplatnost. Důležité je také zdůraznit, že celou tuto úpravu ochrany slabší strany zjevně provází zásada poctivosti a dobré víry a zákaz zneužití práva.

Úplným závěrem bych ráda zdůraznila nesrovnalosti a nejasnosti, které nová právní úprava přináší. Podstatná část výše předložených otázek bude záležet na přístupu soudů, jako např. kdy bude smluvní strana charakterizována jako strana slabší, jak bude

posuzována nerovnováha a nevýhodnost u jiných subjektů než spotřebitelů atd. Toto jsou ale z velké části faktické otázky, přičemž odpovědi na ně se budou postupně vyvíjet a budou záležet na konkrétních okolnostech. Některé položené otázky ale nesouvisí s potřebou existence konkrétních skutečností. Za velmi problematickou považuji otázku interpretace pojmu „nepřihlíží se“. Slabší strana potřebuje vědět, zda musí neplatnost takových ujednání namítat, stejně jako potřebuje vědět, v jaké lhůtě tak může učinit. Já osobně se přikláním k výkladu, že se jedná převážně o relativní neplatnost, ale myslím, že by zákonodárce měl nejbližší novelou uvést tento pojem na pravou míru. Stačilo by v předmětných ustanoveních stanovit, že taková ujednání jsou neplatná, a že námitka neplatnosti náleží slabší straně.

Za další problém považuji úpravu adhezních smluv, a to úpravu pro podnikatele údajně dispozitivní, přestože se týká omezení smluvní volnosti. V tomto případě, by měl dle mého názoru zákonodárce stanovit, že ustanovení § 1799 a 1800 NOZ se uplatní pouze u adhezních smluv, jež nejsou uzavřeny mezi podnikateli, a stanovit, že je zakázané se od předmětných ustanovení odchýlit či je vyloučit, a v § 1801 NOZ stanovit ujednání zakázané pro adhezní smlouvy mezi podnikateli.

Další ustanovení, jež by mělo být předmětem nejbližší novely, je § 2898 NOZ. Zákonodárce by měl postavit najisto, jde-li pouze o zákaz vyloučení, omezení, vzdání se práva na náhradu újmu *ex ante*, či zda v případě jednostranného úkonu je zakázáno i vzdání se práva na náhradu újmy *ex post*. Také zde by měl být vyjasněn pojem „nepřihlíží se“ a možnost „platně“ se vzdát.

Poslední připomínku bych pak měla k právní úpravě v § 1813 NOZ, kde zákonodárce použil formulaci „má se za to“, navozující dojem, že se jedná o vyvratitelnou právní domněnku. Zákaz by dle mého měl znít jednoznačně: „zakazují se ujednání...“. Také by mělo být objasněno, zda se ochrana spotřebitelů týká stále veškerých spotřebitelských smluv či pouze těch, jež nebyly individuálně projednány. Rozsah ochrany by měl dle mého zůstat stejný, a mělo by být objasněno, jaké jsou následky porušení § 1813 a 1814 NOZ, zda se bude jednat o absolutní neplatnost, resp. co to znamená, že se může spotřebitel nepřiměřeného ujednání dovolat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH PRAMENŮ

Literatura

BEJČEK, Josef. Některé důsledky zákonného a soudcovského ohledu na „slabou“ a „slabší“ vyjednávací pozici obchodního partnera. *Obchodněprávní revue*. 2011, č. 1.

BEJČEK, Josef. Úprava tzv. významné tržní síly: přirozený krok k ochraně spotřebitele a slabšího, nebo „papírový tygr“ (a škůdce soutěže a spotřebitele)? *Bulletin advokacie*. 2012, č. 7-8.

BĚLOHLÁVEK, A. J.; ČERNÝ, F.; JUNGWIRTHOVÁ, M.; KLÍMA, P.; PROFELDOVÁ, T.; ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-413-8.

BEZOUŠKA, Petr a PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník nejdůležitější změny*. Nakladatelství ANAG, 2013.

ČECH, Petr a PELIKÁN, Robert. *Doplňkový materiál k semináři. Smluvní a závazkové právo v novém občanském zákoníku. Základní přehled vybraných změn*. Bovapolygon, listopad 2013

ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Nakladatelství Sagit, a. s., 2012.

ELIÁŠ, Karel. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2.

ELIÁŠ, Karel. K některým otázkám promlčení v soukromém právu. *Obchodněprávní revue*. 9/2011. ISSN 1803-6554.

HAVEL, Bohumil. A ještě k tzv. absolutoriu a také k přenosu obchodního vedení na správní radu. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 6. ISSN 1803-6554.

HAVEL, Bohumil. O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 1. ISSN 1803-6554.

LANDO, Ole a H BEALE. *Principles of European contract law: komentář*. Combined and rev. Boston: Kluwer Law International, c2000, lxxv, 269 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 90-411-1305-3.

LAVICKÝ, Petr. *Přehled judikatury ve věcech zásad soukromého práva*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013. ISBN: 978-80-7357-991-3.

LAWSON, Richard. *Exclusion Clauses and Unfair Contract Terms*. 7th edition. London: Sweet & Maxwell, 2003. ISBN 0421838604.

LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 1.

NOVÝ, Zdeněk. Princip „poctivosti“ dle Draft Common Frame of Reference jako inspirace pro výklad § 6 odst. 1 návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2012, č. 2.

PELIKÁN, Robert. Kogentní a dispozitivní ustanovení v novém zákonu o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 9. ISSN 1803-6554.

PIHERA, Vlastimil. Znovu k absolutoriu. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 3. ISSN 1803-6554.

Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR): draft common frame of reference (DCFR). Editor Christian von Bar. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008. ISBN 978-386-6530-591.

RABAN, Přemysl. Autorizovaní rozhodci nebo adjudikátoři? Je efektivně zajištěna spravedlnost ve spotřebitelských vztazích? *Bulletin advokacie*. 2010, č. 6.

SELUCKÁ, Markéta. *Ochrana spotřebitele v soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN: 978-80-7400-037-9.

ŠTENGLOVÁ Ivana, PLÍVA Stanislav, TOMSA Miloš. *Obchodní zákoník komentář*, 13. Vydání, Nakladatelství C. H. Beck, 2010.

ŠTENGLOVÁ, I. v ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*, C. H. Beck, Praha, 2013.

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář, Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014.

ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta a HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi. Velké komentáře. ISBN 978-807-4000-041.

VÍTOVÁ, Blanka. *Nepřiměřená ujednání ve spotřebitelských smlouvách*. 1. vyd. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2008. ISBN 978-808-7382-240.

VYMAZAL, Lukáš. Ochrana spotřebitele a její meze v obchodním závazkovém právu. *Obchodněprávní revue*. 2010, č. 2.

ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší právní strany. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 6.

Elektronické zdroje

BARNHIZER, Daniel D., Inequality in Bargaining Power, University of Colorado Law Review, 2005. [Westlaw Next]. Dostupné z: https://a.next.westlaw.com/Document/I882912614b0e11dba16d88fb847e95e5/View/FullText.html?navigationPath=%2FFoldering%2Fv3%2Fskalskah%2Ffolders%2Fuser%2Fm1FcyHMsTqTptIQo3BEQe1ckFGRO8bU4TS3KG7nGT8Dxx16jYDkDhD67vGSewZpLydkxBp9%7CPlhePIE%60U5VLIKj2KsVimdZR%2FitemsAndFolders%2FdocumentNavigation%2F07db6315-9929-407c-b3f9-661948cdebb0%2FLvYZHACTtsk3ciwmxZ2Du5iUtmGmpKLuSLpcZPJUFNsx8qvPmkCwFec2HrZ6ltA42ehN39yIzK8Oj%603G2aLU2HUPCzKx%60Ocf&listSource=Foldering&list=foldercontents&rank=14&categoryId=m1FcyHMsTqTptIQo3BEQe1ckFGRO8bU4TS3KG7nGT8Dxx16jYDkDhD67vGSewZpLydkxBp9%7CPlhePIE%60U5VLIKj2KsVimdZR&sessionScopeId=08081c7e24e432861fe8e24cb6d88d49&fcid=b6dff7632034446cb9c4cf5f451ee5c3&originationContext=MyResearchFolders&transitionType=FolderItem&contextData=%28cid.b6dff7632034446cb9c4cf5f451ee5c3*oc.Search%29&VR=3.0&RS=cb1t1.0.

HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. [Beck-online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfpwy6boozsxezlknz4v64dpojwizll&type=html&conversationId=64836>

KAISER, Christopher. Take it or leave it: Monsanto v. McFarling, Bowers v. Baystate Technologies, and the federal circuits formalistic approach to contracts of adhesion. *Chicago-Kent Law Review*. 2005. [Westlaw Next]. Dostupné z: <https://a.next.westlaw.com/Document/Ib2fb04014a6c11dba16d88fb847e95e5/View/FullText.html?listSource=Foldering&originationContext=clientid&transitionType=MyResearchHistoryItem&contextData=%28oc.Search%29&VR=3.0&RS=cb1t1.0>.

ZOULÍK, František. Počátky soukromoprávní ochrany spotřebitele v ČR. *Cahiers du CEFRES N° 27, Spotřebitelská legislativa EU a její implementace do práva členského a kandidátského státu (na příkladu Francie a České republiky)*, 2010. Dostupné na: http://www.cefres.cz/IMG/pdf/zoulik_2001_ochrana_spotrebitele_cr.pdf

Legislativní dokumenty; nadnárodní projekty

Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR) Outline Edition. sellier.european law publishers GmbH, 2009. ISBN 978-3-866653-097-3. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf

Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Dostupné z:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0013:cs:HTML>

The Principles of European Contract Law 2002 (Parts I, II and III). Lex Mercatoria. Dostupné z: <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/>

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. - Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

VLÁDA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku. Praha: Vláda ČR, 2012. Dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Zákon č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku).

Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže.

Zákon č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 526/1990 Sb., o cenách.

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.7.2012, sp. zn. 32 Cdo 3337/2010.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.3.2006, sp. zn. 33 Odo 934/2004.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.6.1997, sp. zn. 3 Cdo 69/96.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.4.2002, sp. zn. 33 Odo 96/2001.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.10.2008, sp. zn. 32 Odo 873/2006.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.11.2008, sp. zn. 28 Cdo 3442/2008.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.1.2009, sp. zn. 29 Cdo 359/2007.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.2.2009, sp. zn. 23 Odo 1742/2006

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.3.2009, sp. zn. 23 Cdo 5130/2008.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1.6.2010, sp. zn. 32 Cdo 2436/2009.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.6.2010, sp. zn. 23 Cdo 1201/2009.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.9.2010, sp. zn. 33 Cdo 4601/2008.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.3.2011, sp. zn. 32 Cdo 4932/2009.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.4.2011, sp. zn. 32 Cdo 4623/2010.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.2.2012, sp. zn. 32 Cdo 4267/2010.

Nález Ústavního soudu ze dne 1.2.2013, sp. zn. IV.ÚS 2427/12.

Nález Ústavního soudu ze dne 9.2.2011, sp. zn. Pl ÚS 1/10.

Nález Ústavního soudu ze dne 27.10.2011, sp. zn. I. ÚS 1845/11.

Nález Ústavního soudu ze dne 6.9.2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.

Rozhodnutí SDEU, C-52/00, ve věci Komise proti Francii ze dne 25.4.2002.

Rozhodnutí SDEU, C-154/00, ve věci Komise proti Řecku ze dne 25.4.2002.

Rozhodnutí SDEU, C-478/99, ve věci Komise proti Švédskému království ze dne 7.5.2002.

Rozhodnutí ve věci Carnival Cruise Lines, Inc. v. Shute, 499 U.S. 585 (1991). Dostupné z: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=499&invol=585>

Rozhodnutí ve věci Spurling v. Bradshaw. Dostupné z: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1956/3.html>

ABSTRACT

The position of a weaker party in concluding contracts within business transactions

The purpose of this thesis is to analyse the specificities of concluding contracts with a weaker party under the New Civil Code. The main focus is given on the issue of contract terms which are forbidden because they cause significant imbalance in the parties' rights and obligations arising under the contract, to the detriment of the weaker party. The thesis explains who can be a weaker party, what differences it brings up and what are the consequences of breach of those protectionist provisions of law. The thesis is composed of an introduction, four chapters and a conclusion.

First chapter covers the background information and explains who can be in the position of a weaker party, according to which criteria courts should consider the weakness and when it reaches the level which is relevant for law.

Second chapter deals with Section 433 of the new civil code and looks at protection of the weaker party on its basis. It addresses scope of that provision and consequences when a party breaches it. The last part of this chapter concentrates on nullity under the New Civil Code.

Chapter three describes position of the weaker party in concluding adhesion contracts and specificities which rise from the fact that the contract was not individually negotiated.

Last chapter analyses unfair contract terms and is subdivided into three parts. First part provides with examination of modifying prescription, second part deals with limitation of liability, the last part describes how should be tested unfair terms in consumer contracts and examine the frame of application of the unfairness test used in consumer contracts to unfair terms or disadvantageous provisions in contracts other than consumer, especially under § 433, 1800 (2) and 1801 of the New Civil Code. The conclusion summarizes the partial conclusions of chapters one to four and provides a short recommendation *de lege ferenda*.

ABSTRAKT

Postavení slabé smluvní strany při uzavírání smluv v obchodním styku

Cílem této diplomové práce je analyzovat zvláštnosti postavení slabší smluvní strany při uzavírání smluv v obchodním styku podle nového občanského zákoníku. Pozornost je přitom soustředěna na otázku zakázaných ujednání spočívajících ve vytváření nerovnováhy práv a povinností smluvních stran v neprospěch slabší strany. Diplomová práce se zabývá otázkou, kdo se může nacházet v postavení slabší smluvní strany, jaké zvláštnosti existence slabší strany ve vztahu přináší a jaké jsou důsledky porušení těchto ochranných ustanovení zákona. Diplomová práce se skládá z úvodu, čtyř kapitol a závěru.

První kapitola poskytuje podkladové informace a vysvětluje, kdo se může nacházet v postavení slabší strany, jaká jsou kritéria pro určení, kdo je slabší stranou a jaká faktická nerovnost mezi stranami je již relevantní pro právní řád.

Druhá kapitola pojednává o ustanovení § 433 občanského zákoníku a zkoumá rozsah ochrany poskytovaný na jeho základě. Tato kapitola analyzuje osobní a věcnou působnost tohoto ustanovení a v poslední části se zabývá následky, které vyvolá porušení tohoto ustanovení a neplatnost dle nového občanského zákoníku.

Třetí kapitola zkoumá postavení slabší smluvní strany při uzavírání smluv adhezním způsobem a specifiká, která vyvstávají ze skutečnosti, že smlouva nebyla individuálně projednána.

V poslední kapitole se autor zabývá nepřiměřenými ujednáními ve smlouvě a skládá se ze tří částí. První část se zabývá ujednáním odlišné promlčecí lhůty, druhá část zkoumá možnost vyloučení nebo omezení práva na náhradu újmy a poslední část zkoumá nepřiměřená ujednání ve spotřebitelských smlouvách a rozsah užití testu nepřiměřenosti v případě nepřiměřených ujednání v ostatních smlouvách, tj. ne spotřebitelských, zejména dle § 433, 1800 (2) a 1801 nového občanského zákoníku. Závěr shrnuje dílčí závěry kapitoly první až čtvrté a je doplněn o stručné úvahy *de lege ferenda*.

KLÍČOVÁ SLOVA/ KEY WORDS

Klíčová slova

Slabší strana

Adhezní smlouvy

Nepřiměřená ujednání

Key words

Weaker party

Adhesion contracts

Unfair terms